

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3277

3278

3279

534

9-60

9-4 w 86

~~269~~

2010

ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

92

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԹԻԻ ԶՍՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ ԹԻԻ
4, 5, 6, 7 4, 5, 6, 7

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐԱՅԻ

ՊԷԶՃԵԱՆ

ԱՊՐԻԼ, ՄԱՅԻՍ, ՅՈՒՆԻՍ, ՅՈՒԼԻՍ
15 15 15 15

Կ. ՊՕԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԷՏՄՈՒԹՅՈՒ ԶԱՎԱՏԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ

1884

ՊԱՅՄԱՆՔ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

1. Բաժանորդագրութիւնք տարեկան են.
2. Կհրատարակուի ամէն ամոց 15 ին.
3. Տարեկան 12 տետրներու գինն է
Ա. Տաճկաստանի համար 6 դրշ.
Բ. Տաճկաստանէ դուրս, ամէն օտար քաղաքացի համար (1 1/2) մէկ ու կէս ֆրանք, փոստայի ծախքը խմբագրութեանս կողմէ վճարուելու պայմանաւ:
4. Բաժանորդագրութիւնք կսկսին Յունվար ամսէ:
5. Բաժանորդագրութիւնք կանխիկ վճարելի են:

Նամակ եւ ծրար կընդունուի հետեւեալ հասցեիւ

ՏՕԲԹՕՐ Մ. Բ. ԻԻԹԻՃԵԱՆ

Բերա. Թարլա պաշի, Զամպագ փողոց թիւ 12

ՏԱՐԵԿԱՆ ԳԻՆԻՆԵՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՅԻՆ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐԱՅ

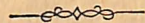
ՊԵՉՃԵԱՆ

ԱՌ

ԲԱՐԵՅԻՇԱՍԱԿ

ՎՍԵՄԱՇՈՒՔ ՅԱԿՈՎԲ ԷԹԷՆՏԻ

ՍՊԱՐԹԱԼԵԱՆ

Բարերարի Հայ ազգին
Արձանագիր այս Պեզձեան,
Գեղ նուիրի սրտագին
Ով վե՛ն ոգի Սպարրալեան.
Առաքինւոյն զայս պսակ
Առաքինւոյզ բոյրեմ,
Յաւերժական յիշատակ
Անմահ բարեաց քո վսեմ:

ՏՕԳԹՕՐ Մ. Բ. ԻԹԻԻՃԵԱՆ

1884 Յուլիս.

Կ. Պոլիս.

ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆԻ ներկայ թը-
 ւով կհրատարակենք Պէղճեան Յարութիւն
 Ամիրային կենսագրութիւնն: Այն մեծ մար-
 դուն, որն որ՝ ոչ միայն անգուգական բա-
 բերար եղած է ազգիս, այլ եւ հաւատարիմ
 պաշտօնեայ Օսմանեան բարեխնամ Կառա-
 վարութեան:

Արդարեւ, Ազգն ունեցած է Տաճկաստան-
 ցի հռչակաւոր Հայեր, որք մեծամեծ պաշ-
 տօններով ծառայած են Օսմ. Կառավարու-
 թեան, ինչպէս Տիւզեանք, Տատեանք, Պալ-
 եանք, Երամեանք եւայլն, բայց եւ ոչ մին
 արժանացած է Սիւրեթի Հիւմայունի, զոր
 շնորհած է Սուլթան Մահմուտ, նորա հաւա-
 տարիմ ծառայութեանը փոխարէն:

Աղքատ Պօղոսի որդին, Յարութիւն, իր
 աշխոյժ բնութեամբը, բնական ձիրքերովը
 ու տաղանդովը, հեռատեսութեամբը, տնտե-
 սագիտութեամբն ու անդուլ աշխատու-
 թեամբը կարող եղած է իր ժամանակին հը-

115925-ԱԷ

2459
41

գոր ինքնակալ Սուլթան Մահմուտին , ոչ միայն հաւատարիմ հսլատակն ու ծառայն ըլլալ , այլ միանգամայն խորհրդականը , բարեկամն եւ օգնականը :

Ղազէզ Յարութիւն , շուկան պիւքիւճի- ութեան աշակերտ ըլլալէ սկսելով , այնքան ճոխ եւ հարուստ կացութեան աէր եղած է , որով կարող եղած է իր առատաձեռնութեան եւ մարդասիրութեան գովելի արարքներովը բազմաթիւ աղգայնոց եւ բոլոր Հայ ազգին , մարդօգուտ հաստատութիւններով , հիւանդանոցներով , դպրոցներով , եկեղեցիներով , աղբիւրներով եւ այլն եւ այլն բարեբար հանդիսացած է , որով յաւիտեանս անմահ պիտի մնայ իր մեծ անուան յիշատակն , զոր ամեն Հայ քաղցը զգացմամբ կարտասանէ :

Խորին երախտագիտութեան զգացումն աստանօր կհարկազրէ զմեզ , հետեւեալ յիշատակութեան արժանի Ազգին բարեբարներն յառաջ բերել , որք իրենց զանազան մեծագործութեամբն ոչ նուազ Ղազէզեանն եր են Ազգիս . ահաւասիկ :

1. Աժտարխանի Աղաբաբեանցը :

2. Մոսկովայի՝ Լազարեան Յովակիմ Իշխանը :
3. Պօլսեցի՝ Սէրվէրեան Յովաննէս ամիրան :
4. Նոր-Նախիջևեանի՝ Խալիպեան Յարութիւն աղան :

5. Հնգկաստանի՝ Մուրատ Ռափայէլն :

6. Ս. Բէթէրպուրկի՝ Սանասարեանց աղա Մկրտիչը :

7. Կեսարացի՝ Կիւլպէնկեան Մարիամ տիկինը ,

8. Սերաստացի՝ Օտապաշեան Յովսէփ աղան :

9. Ախլցխացի՝ Վարդանեան Վարդան աղան :

10. Երեւանցի՝ Յովնանեան Յովնանէս աղան :

11. Զմիւռնիոյ Առաջնորդ Գեր. Տ. Մելքիսեդեկ Ս. Արքեպիսկոպոսի եղբայր Յովսէփ Մուրատեանց , որ կտակեց 7000 ոռուպի Բանդործական ընկերութեան :

12. Պօլսեցի՝ Տատեան Յովնաննէս պէյը :

13. Իզմիրցի՝ Սպարթալեան Յակոբ աղան , եւ այլն եւ այլն : Ասոնց իւր ասոնց նմաններուն ամեն մէկին կենսազրութիւնը պիտի հրատարակենք Թանգարանիս զանազան թուոց մէջ :

Այս առթիւ կենդրեմք այն օրինակներէ, որք բարեհաճին վերոյիշեալներուն վրայ գլխացածնին հազորդել մեզ, որով մեծապէս օգնած պիտի ըլլան Խմբագրութեանս այս ծանր աշխատութեանցն:

Ազքատ Պօղոսի որդի Ղազէզ Յարութիւն ամիրայի կենսագրութիւնը կարդալով կրնայ սովորիլ ամեն ոք թէ իր բարեպաշտական ընտիր եւ հազուագիւտ գործերով, ազգասէր, մարդասէր եւ ազքատասէր բնաւորութեամբ, հզօրագոյն ձեռնտուութեամբ եւ թագաւորավայել պատուով զարգարուած իր կենաց վերջի օրն եւս իր փառքն ու պատիւն անարատ պահեց, եւ երեւելի եղաւ Պէդճեան եւ արժանի մեր գարուն ՄԵԾ ՄԱՐԳԸ կոչուելու Հայ ազգին համար. ուստի աւելորդ խօսք մ'ըսած չենք ըլլար զանի ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՆՁՈՒԳԱԿԱՆ ԲԱՐԵՐԱՐ կոչել:

Առաջին անգամ (1) 1861 թուականին ի Կ. Պօլիս, եւ երկրորդ անգամ (2) 1873 թը-

1. Խմբագրութեամբ Ազգային երեսփոխան Ս. Պ. Փափազեանի:

2. Խմբագրութեամբ հանգուցեալ Բարեբարին քուէր թո՞ւ Մ. Պ. ի:

ւականին ի Ռուսաստան հրատարակուէ Ղազէզ Յարութիւն ամիրային կենսագրութիւնն: Ուստի եթէ երրորդ անգամի համար կհրատարակենք, սա ծառայութիւնն ընելու նըպատակաւ է թէ վերոյիշեալ երկու հրատարակութիւններն իմի ամիփելով, եւ պակաս մնացած տեղեկութիւններն ալ հաւաքելով, մանաւանդ ամեն ճիգ ու ջանք ի գործ դրնելով, ամբողջացնեմք պատմական կարեւոր կենսագրութիւն մը, եւ ուրախ եմք, որ այս առթիւ յաջողեցանք Ղազէզ Յարութիւն ամիրային պատկերն ալ գործոյս ձեւատը դրնել, ուսկից ամեն ոք կրնայ սովորիլ թէ, Ղազէզ Յարութիւն ամիրայ, իւր այրական նշանաւոր կազմութեամբը, իւր պատկառելի նայուածքովը, վարուցը մէջ փայլող ակնածութեամբն ու խոհմտութեամբը, յորդրական եւ համոզիչ խօսքերովն, երկար մտածող եւ սակաւ խօսող բնաւորութեամբը, միով բանիւ իւր մեծանձնութեամբն մանաւանդ սրտի եւ մտաց դիւրագրածութեամբը մեծ տեղ բռնեց պատմութեան, սրտերու եւ մտաց մէջ: Յոյժ պարզակեր, մաքրակեր եւ սուկասկեր էր. ամեն տեսակ գործոց մէջ իւր

հեռատեսութիւնը, նուրբ քաղաքագիտութիւնը հայելիի նման կերեւա՞ր նորա գիմաց վրայ: Ամեն ճշմարտութիւն իր առջեւ մերկապարանոց կլինէր, վասն զի դժուար էր զանի խաբել, եւ մի որ եւ իցէ Գործ իւր Բաֆանցի աչաց արջէ- Բնականէ Դորս երեւցնել. կարծես թէ իրաց վիճակն յառաջագոյն գուշակելու Երբք պարզեւած էր իրեն Նախախնամութիւնը: Կիտխչէր զեղևութեան վերաբերեալ առարկայներէ, եւ հաղիւ հազ կերեւար մեծամեծ խնջոյքներու եւ հանդէսներու մէջ: Առանձնատէր էր եւ անտի միշտ օգուտ կը աղէր, վասն զի ամեն օր իր սիրելի ազգին բարոյական եւ նիւթական վիճակը բարւոքելու միջոցներու վրայ կ'մտածէր. իւր այս անզուգական յատկութեանցը վրայ անյիշաչարութեան եւ անոխակալութեան ոգին կ'իայլէր. եւ երբ հարկ ըլլար ի զգաստութիւն եւ բարի օրինակ այլոց որ եւ է մէկը պատժել, երկար ժամանակ տրտմութեամբ կ'աչարուէր, մինչեւ որ պատժեալն յուզութիւն գառնայ. և նախ իւ պարտուողի պատարտութեան և նորա Բարի ճանաչարն վերադարձուան վրայ վարան լեզու և զանի նորանոր

Բարեկերպ լինեալ, «Իբրև հանգիստ էր ըստ»:
 Խիտ խոնարհ եւ երկայնամիտ էր, ամեն իրեն գիմողը կընդունէր համբերութեամբ, սկսեալ ամենաբարձր աստիճանաւորներէն մինչեւ ամենաստորին մէկն. իւրաքանչիւր ուրուք պատիւն ու աստիճանը պահելով, եւ իրեն առաջարկեալ խնդիրներն ըստ արժանւոյն կ'կարգադրէր, եթէ ըլլային արդար եւ բազմաց օգտակար: Այս մեծանուն ազգայնոյն քաղաքական եւ ընկերական գեղեցիկ բարեմասնութեանցը կ'ընդդէր նաեւ կրօնասիրութիւնն, որով կ'պատուէր եւ կ'մեծարէր արժանաւոր հոգեւորականներն ու եկեղեցական եւ դպրոցական պաշտօնատարներն, եւ նոցա կենսական պիտոյքը գոհացուցիչ կերպիւ հոգալու մասին հարկ եղած միջոցները չէր զլանար. շատ անգամ կ'վարձատրէր զանոնք իր անձնական սեպհականութենէն: Այս ըսածիս մի ապացոյցն է Արքունի նաւարանի մէջ գտնուող Եկեղեցւոյն համար, Կ. Պօլիս ի Գուճաբու, Ազգ. Պատրիարքարանի դէմ գտնուող Մայր Եկեղեցին յանձնած 5000 դրուշ կամ 500 բուբլին, որ

ամսէ ամիս 50 զրուշ կամ 5 բուբլի շահը տրուի՝ նաւարանէն մէկ քառորդ հեռի գրտնուող Գասըմ֊փաշայի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյն քահանայից, որսէս զի նոքա՝ նաւարանի եկեղեցւոյն քահանայագործութիւնն անթերի կատարեն։ Աւրախ եմ ըսել եւ երախտապարտ սրտիւ յայտնել ընթերցողաց, թէ ներկայ հրատարակութիւնս մամուլոյ տակ զըրուելու միջոցին, Գասըմ֊փաշայի եկեղեցին անձամբ երթալով տեղեկացայ թէ մինչեւ այսօր այս կտակը կշարունակուի։

Նոյնպէս Կ. Պօլսոյ Գումգաբուի դուրսը յանուն Ս. Առաքելոյն Պօղոսի կառուցեալ մանչ սղայոց եւ Ս. Կուսին Վառվառեայ աղջկանց երկսեռ վարժարանաց պէտքը հոգացուելու համար, 250.000 զրուշ տուաւ Մայր եկեղեցւոյն այն դաշամբ որ, ամսէ ամիս 1000 զրուշ կամ 100 ռուբլի շահն անխափան վճարէ վերոյիշեալ երկու վարժարանաց։

Նմանապէս յանձնած է յիշեալ եկեղեցւոյն 1200 քսակ կամ 4700 ռուբլի, որոյ տոկոսն եղող 3000 զրուշին 2500ը Մայր եկեղեցւոյ վարժարանին, եւ 500 զրուշն ալ Գարթալ

գիւղի իր կառուցած դպրոցի պիտոյիցն համար (1)։

Յայս վայր տրուած տեղեկութիւններէս կհաստատուի թէ Ղազէղ Յարութիւն ամիրայ սիրող ու պատուող էր ուսման եւ իր ժամանակակից ուսումնականաց։ Իր մտնկութեան ժամանակ, թուաբանական մէկ քանի ճիշդ սկզբունքներ վերիվերոյ ուսած ըլլալով իր բնատուր տաղանդի շնորհիւն սքաշելի արագութեամբ եւ ուղղութեամբ կրուէր թրուաբանական ծանր եւ կնճռալից խնդիրներ որք շատ անգամ կպատահէին փողերանոցի գործողութեանց մէջ։ Հաշուապահութեան եւ ուրիշ սովորական գրաւոր աշխատութեանց մէջ ալ իր ժամանակի նկատմամբ բաւականին յաջողակ էր․ այսու ամենայնիւ իւր բաւական հմտութիւնն առ ոչինչ գրելով ստէպ եւ համարձակ կխոստովանէր իր տգիտութիւնն, եւ հոգւոց հանելով ցաւ կյայտանէր պատանեկութեան ժամանակ մի կատարեալ ուսումն չառնելուն անպատեհութեանց վրայ։

1. Ս. Ս. եւ ասոր նման վաւերական գրութիւններ պահուած են մինչեւ ցայսօր Մայր եկեղեցւոյ գիւնատունը։

Անմահ է Պէղճեան իր անմահական գործեւ
բով մեր մէջը, եւ անմահ պէտք է մնայ ա-
պագայ դարերու մէջ, փառք պատիւ ըլլալով
Հայ ազգին եւ պարծանք յաչս օտարաց եւ
յամենայնի պատկեր անազարտ առաքինու-
թեան :

Ընթերցողք պէտք է գիտնան թէ Պէղ-
ճեան իւր նիւթական ճոխութեամբն եւ քա-
ղաքական հզօր ազդեցութեամբն չուզելով
տեղի տալ ամուսնական հաճոյից, որք որ-
չափ ալ գային զինքը շրջապատել, այնչափ
կլանէր զանոնք ծովափունքի քարաժայռից
նոսն, որոց ցորչափ եւ հարկանեն ալիք,
նոյնչափ եւ փշրեալ կընկրկին ընդ յետս, իւր
կենաց շրջանն ամուրի եւ կուսակրօն աւար-
տեց. այսու ամենայնիւ իւր Համասփիւռ
անուն քրոջն եւ չորս մանչ եւ մէկ աղջիկ
քեռորդուց հայրաբար խնամք տարաւ, նոցա
մատաղ հասակէն սկսեալ լիւրլի մատակա-
րարելով նիւթական եւ բարոյական պիտոյք-
ներն : Անոնց համար ուսուցիչ կարգած էր
նոյն ժամանակի համբաւուոր գիտնական
Փէշտրիմալճեան Գրիգոր պատուելին, որ ինչ-
պէս պիտի տեսնեն ընթերցողք, իր ժամա-

նակին մեծ մասն ուսուցմամբ եւ գրական
աշխատութեամբ Պէղճեանի տունը կանցնէր :

Հաղիւ Պէղճեանի քեռորդիները զարգա-
ցած էին հասակաւ եւ փոքր ինչ ուսմամբ .
ի դժբաղդութիւն Սզգլիս եւ նոցա, Յարու-
թիւն ամիրայ կնքեց իւր մահկանացու ըն-
թացքը 1834 Յունվար 3ին, թողով իր բո-
վանդակ շարժուն եւ անշարժ կայքն իր
քուերց :

Յետ այնորիկ բարեպաշտունի Համասփիւռ
տիկինն եւս իր որդւոցը հետ բաւական տա-
րիներ խաղաղ եւ անդորր մի կեանք վարելէ
զկնի, կնքեց իր մահկանացուն 1847 փետրը
վար 2ին, թողով իր զաւակաց իր բովանդակ
ժառանգութիւնը, շարժուն եւ անշարժ կա-
յից բաղադրեալ, որ միջին հաշուով 1¹/₂ միլ-
եօն զրուշի կամ 60-70 հազար մանէթի կը
պատմեն :

Յառաջաբանս չվերջացուցած հետեւեալ
տողերն ալ կաւելցնենք՝ առ այս հրաւիրելով
ընդհանուր ազգին ուշադրութիւնը, թէ՛ ար-
զեօք ազգն ըրած է եւ կընէ ինչ որ պարտ
եւ պատշաճ է իւր անզուգական բարերար
Պէղճեանի անմոռաց Յիշատակին համար :

Աւելորդութիւն ըրած չենք ըլլար կարծեմ, ցաւօք սրտի ըսել թէ Ազգն մեծ անտարբեթեան մէջ կը գտնուի առ իւր Բարերարս զոր հաստատելու համար բաւական ազացոյցներ կան յորոց մին միայն յառաջ բերելը բաւ կը համարուիք:

Հանրածանօթ Պէդճեանի հիմնադրած ազգային Հիւանդանոցն, որ պատասպարան մ'է ազգային ոչ միայն հիւանդաց, այլ եւ որբոց, ծերոց, մատաղ եւ անտէր մանկտեաց, փորձանաւորաց եւ յիմարաց, որն որ ոչ այլ ինչ է, բայց Պօլսեցւոյն եւ Գաւառացւոյն կենաց միակ խարխիւն, որ հիւանդութեանց, զժբազդութեանց եւ ամեն չարագէտ պատահարներու հողմրէն ալէկոծեալ ի վերջին յոյս կուգան կապատանին այն անմահ Բարերարին յիշատակարանին մէջ, եւ այսպիսեալ մասնաւորապէս բոլոր Տաճկահայոց կարեկցութեան, գթութեան եւ ազգասիրութեան մի կեդրոնն եւ միակ փորձաքարն եղած է Հայոց եւ հանդիսատես աշխարհի հետեւապէս սոյն հարկ զգացման եւ ազգայնութեան զօրաւոր մագնիսականութիւն մ'է, որ պէտք էր զօրեղապէս քաշել առ

ինքն ամեն Հայու սիրան ու միտք՝ ցուցնելու համար աշխարհի թէ Հայն հոն գտնուող իւր ազգակցացը վրայ այնպէս գորովով կը հայի, ինչպէս կը հայի զգացման տէր անձ մը իւր հօրը, մօրը, կնոջը, զաւակաց եւ մերձաւորացը վրայ, եւ սրտի մտօք, դառն ճգամը եւ յօժարակամ անձնութեան ճգամը եւ կհայթայթէ նոցա հանապաջօրեայ պիտոյքն, եւ անա այսպէս միայն կկատարելագործի մարդկութեան, գթութեան, ազգայնութեան եւ քրիստոնէութեան սրբազան պարտաւորութիւնը. որն որ զժբազդաբար եւ զգալապէս կպակսի այն ողորմելի յարկին մէջ, որում եթէ պարան էր հարիւր նուիրել, այսօր հալիւ տասն կայ նուիրեալ, այն եւս ներկայ բարեջան եւ անձնուէր Հոգաբարձութեան անդուլ գործունէութեամբն, որոց ըստ արժանւոյն չաջակցելով մեր ազգայինք արտասուս յաչս եւ հառաչանք ի սրտի պատասպարելոց մնալով, ողորմելեաց կացութիւնը չզուգակչուէր Հայոցս արդի վիճակին ու պատուոյն, եւ յերեսաց այս աններելի անտարբերութեան, պատասպարելոց թշուառ օրերն ցաւօք եւ հեծութեամբ կուարտին:

2459

Այս մեր ըսածին կենդանի վկայութիւնք են
 Հիւանդանոցի օրագրութիւնքն, ուր 4-500
 ողորմելիներ խիստ շատ անգամ առանց խը-
 նամբի եւ առանց կանոնաւոր մնունդի մնա-
 ցած են, ի բաց թողլով պանդոկներու, թա-
 դերու մէջ ցաւոց եւ օրական հացի կարօտ
 աղքատութեան ձեռքը հեծող ազգայինքը,
 որք երբեմն սպասուարանի անձկութեան,
 եւ ազգին կողմանէ ի պաշտօնէ չխուզարկ-
 ուելով երես ի դետին մնացած եւ շատեր
 մահուան դո՛ գացած են անխնամ, անսնունդ
 մերկ եւ անդարման: Հիւանդանոցը չափա-
 ւոր եկամուտ չունենալով, եղած է ժամա-
 նակ, որ նպաստները պակասած եւ ծախքը
 շատցած ըլլալով, եւ երբեմն ներքին տնօրի-
 նութեան վիճակն աղաւաղելով, պաշտօն-
 եայք չուկայները վաղած են, — Հիւանդանոցի
 պատասխաններն անօրէն են հացի դրամ — պօ-
 ռալով. ալ երեւակայելու է թէ այն ողոր-
 մելիները քանի հեծեցին եւ սրչափ արտաս-
 ուեցին, եւ անօթութենէ քանի դառն նը-
 ւազմամբ ճնշեցաւ մաշած սրտերնին, ուր
 կարծես գերեզմանաքարի մը տակ ամբողջ-
 ուած էին ազգային ոգի, գթութիւն եւ ո-

ղորմութիւն: Այս ըսածիս մի վկայն է նաեւ
 1862 թուականին Հիւանդանոցի տխուր վի-
 ճակն, նոյնպէս եւ Մանգուէի խմբագիր
 կեսարացի Փանոսեան կարապետ էֆէնտիի
 տնօրինութեան միջոցն 1868 թուականին (1):

Երբ այն օրինակ մեծ կարեւոր եւ ազգա-
 յին պատւոյն եւ ոգւոյն ներկայացուցին եւ
 զող Պէղճեանի այս յիշատակն այսչափ ան-
 տարբերութեան, այսչափ անողջայութեան եւ
 տարբերութեան, այսչափ անողջայութեան եւ
 տեանեմք, բնական է առ այս ամեն ճշմարիտ
 Հայու տրտունջն, իրաւացի բողոքն եւ խո-
 րին ցաւակցութիւնն:

1. Շնորհակալութեամբ կ'ոխշատակենք Փանոս-
 եան կարապետ էֆէնտիի մէկ մեծ գործն, որ ցան-
 կալով Հիմնադիր Բարեբարին քաղցը յիշատակը
 տպաւորել հոն պատասխանողներուն եւ սցցելու-
 թեան քաղցողներուն մտոց մէջ, ազգասիրական ոգիէ
 շարժեալ, շինել տուաւ չորս հատ գաճեայ կիտը-
 ձաններ՝ Պէղճեանի գծագրութեան համանման, ո-
 ռոց մին դրուած է հիւանդոց արտաքին դրան վրայ,
 միւսն Հիւանդանոցի արտաքին դրան վրայ, և միւս-
 ներն ալ իրենց յարմար տեղերն. այս, բայ է Փա-
 նոսեանի, որոյ համար բոլոր ազգը պէտք է երախ-
 տապարտ ըլլալ. զի թէեւ գործը փոքր, բայց խոր-
 հուրդը մեծ է:

Ահաւասիկ ցաւալի կէտ մ'ալ, Կտեանեմք որ ամեն քաղաքակրթեալ ազգեր, պատե-
րազմի մէջ նահատակուող քաջի մը, երկրին գործոց գիւրութիւն ընձեռող արհեստաւորի մը, բնութեան գաղտնեաց մէջէն ճշմարտութիւն մը գուրս բերող փիլիսոփայի մը, պերճախօս լեզուի մը, վերջապէս գիտնական աշխարհին նորանոր ծառայութիւն մատուցանող անհատի մը յիշատակին համար նշանաւոր կոթողներ կկանգնեն, եւ տարին միանգամ նորա շուրջը բոլորելով եւ գաբնի պատկներ եւ ծաղկեփունջեր նուիրելով եւ երախտագիտական ղգացումներ արտայայտելով, կպատուեն եւ կփառաւորեն նոցա յիշատակն, բարի օրինակ եւ քաջալեր տալու ամեն անոնց, որոց բնութիւնը տուած է ընկերական օգտին հեղինակութիւն ընելու ձիրքն: Մինչդեռ մեք՝ մեր այս անուգական Քարերարին գերեզմանին վրայ տարին մի անգամ՝ երթալով մեր երախտագիտութիւնն յայտնելու կվարանիմք ի լքումն անոնց, որք իրենց կարողութեան չափով այս կերպ հանդիսաւոր ցոյցերէ խրախուսուելով, աներկբայելի է թէ մեծ մեծ օգուտներ կը-

նէին եւ կընեն ազգին: Օրինակ կրնայ ըլլալ Կամպէզդդայի յիշատակին համար Գաղղիացւոց եռանդն, որ Գաղղիոյ սոյն մեծ հայրենասիրին ծննդավայրն եղող Քահորի մէջ 1884 Սեպտեմբեր 14ին մեծ շքով կատարուեցաւ ի յիշատակ նորա կանգնուած արձանին բացման հանդէսը:

Ձենք վարանիր ներկայ Հոգաբարձութեան չորս հինգ տարիէ ի վեր Ազգ. Հիւանդանոցի մատուցած անխնայ եւ մարդասէր ծառայութիւնը հոս կրկնել. ով որ մանրամասն տեղեկութիւն առնել կփափաքի, պարտի կարողութիւնն հրատարակեալ Տեղալ 1883 թուականին հրատարակեալ Տեղեկագիրն, որ ըստ կարելոյն իբրեւ մեծ գործ եւ ընտիր, ամենայն նկատմամբ արժանի է ընթերցանութեան. զոր երախտագիտական ղգացմամբ պարտ կհամարիմ սոյն հմտաւից Տեղեկագրոյն սկիզբի երեսն ընդօրինակել հոս:

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր, Նախագահ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան.

«Օսմանեան Մեծագոր Կայսրութեան Մայրաքաղաքին մէջ գտնուած Մեր Ազգային միակ պատսպարանն, որ մեծանուն Հիմնադրին՝ բարեյիշատակ Պէղճեան Յարութիւն Ամիրայի հաստատած բարի եւ օգտակար նպատակովը ցարդ կմտակարարուի Ազգ. Վարչութեան կողմէ կարգեալ Հոգաբարձութեանց ձեռօք, ըստ բաղձանաց եւ կամաց Տէրութեան եւ Ազգին, վայելած է միշտ Օսմանեան Գահուն վրայ բազմող երջանկայիշատակ Սուլթանաց շնորհներն. սկսեալ Սուլթան Մահմուտ Խան երջանկայիշատակ Վեհապետէն մինչեւ ներկայ Օգոստափառ Գահակալն, որ անխափր սիրոյ, գթութեան եւ առաքինութեան ապացոյցները կընծայէ առ հպատակ ժողովուրդս: Հոգաբարձութիւնս այս բոլոր թանկագին շնորհաց առջեւ երախտագիտութեամբ լցեալ, իրեն առաջին եւ նուիրական պարտականութիւն կհամարի՝ համայն պատսպարելոց երախտագիտական եւ ջերմագին շնորհակալեաց զգացումները Ձեր Սրբազնութեան միջոցաւ նորին վեհափառութեան Սուլթան Համիտ Կայսեր գահոյից պատուանդանը գնել, որ Հոգաբարձութեանս

ճղնաժամերուն՝ երկնառաք նախախնամութիւն մը հանդիսացաւ հացն ու միւսը կրկին շնորհելով մեր բարեպաշտական հաստատութեան, ուր 600 է աւելի պատսպարեալը եւ ունդագին զգացմամբ կկատարեն հանապազ ջերմ մաղթանքներ՝ վասն անդին կենաց Օգոստափառ Կայսեր, եւ վասն անասան յաւտեւութեան Օսմանեան Հայրախնամ Պետութեան:

«Թէպէտ Հոգաբարձութիւնս անկեղծութեամբ խոստովանելով՝ այնչափ շնորհաց եւ համակրութեան առջեւ չկրցաւ համապատասխան արգասիք արտագրել, որք այս տեսակ պաշտօնի մը յատկանիշն պարտին լինել. սակայն մինչեւ վերջը բարերարաց նպատակին եւ շաւղին նախանձաւոր լինելով՝ ըստ կարիջանաց այս պատուական աւանդն իւր իսկական վիճակին մէջ անարատ պահել՝ իւր կոչման եւ պաշտօնին մէջ առ Տէրութիւնն եւ առ Ազգն հաւատարիմ մնալով:

«Ամենապատիւ Տէր, Հոգաբարձութիւնս իւր քառամեայ պաշտօնավարութեան շրջանը կնքելով (որ 1878 նոյեմբեր 16էն մինչեւ 1882 գեկտեմբեր 3 կը յանգի) անաւասիկ կուգայ

խոնարհ տբար մատուցանել առ Ձերդ բարձր Սրբազնութիւն՝ իւր համարատուութեան Տեղեկագիրն, որ կրովանդակէ իւր ի հայելոջ՝ Հոգաբարձութեանս գործոց ընթացքն, Հիւանդանոցի հարկերն, կալուածներն, ելմատցոյցն, Հիւանդանոցի արդի նիւթական եւ բարոյական կացութիւնն եւ ասոնց համընթաց արգելքներ եւ դժուարութիւններ, որք կարհամարէին ամեն քիրան եւ ջանք:

«Իբրեւ ստատական իրողութիւն հարկ է նաեւ յիշատակել թէ Հոգաբարձութեանս կը փափաքէր ներկայ պաշտօնական շրջանս իբր մրցման եւ աշխատութեան ասպարէզ արժանաւորագոյններու թողուլ ըստ տրամադրութեան ազգային Սահմանադրութեան, ամին իրի որոշած էր սոյն համարատուութեան կցել իր հրաժարականը, զոր Հոգաբարձութեանս անդամոց ծանրագրագ վիճակն ալ սնհրաժեշտ կվճռէր, ինչպէս Հիւանդանոցի վերջին մրցանակաբաշխութեան հանդէսին մէջ կարդացուած Որբանոցի տեղեկագրոյն մէջ ալ ակնարկութիւն եղած էր: Իրաց այս վիճակին մէջ Ձեր Բարձր Սրբազնութեան Հայրական թախանձանացն եւ Ազգին ջերմագին

համակրութեանց առջեւ չկրնայով իր հրաժարականին վրայ պնդել, մինչեւ ցարդ կշարունակէ իր պաշտօնն, եւ պատրաստ է Ազգին տիրող կամաց հպատակելով՝ ամբողջ շրջան մի եւս շարունակել՝ աջակցութեամբ Ձեր Բարձր Սրբազնութեան եւ ազգ. պատկանելի Աւարչութեան որ ոչ նուազ քան ըզ Հոգաբարձութեանս պարտականութիւն ունի պաշապանելու եւ խնամելու սոյն գթութեան յարկն:

«Այնքան անդուլ ջանից եւ դոհողութեանց հակառակ՝ տակաւին չունի այն նախանձելի կացութիւնն, ուր պէտք էր գանուլ Ազգային արժանագատութեան համաձայն, զի Ազգային հիւանդանոցն նոյն Ազգին ազդատիրական եւ բարեպաշտական զգացմանց կենդանի պատկերն եւ քաղ սքարկութեան եւ յառաջագիմութեան աստիճանացոյցն է: Այս պատասպարանն որքան ալ Հիւանդանոց լոկ անուը կկրէ, այլ իւր մէջ կրովանդակէ նաեւ Որբանոց, Անկեղանոց, Ծերանոց, Յիմարանոց, Ապուշանոց, համառօտ բերով Հիւանդանոց պարզ անուին տակ՝ համայն Ազգին բիւրաւոր աղէտից եւ թշուառութեանց մի

հաւաքածոյն, մի կենդանի թանգարանն է :
 Հետեւաբար այդ հաստատութիւնս պէտք է
 լինել ամեն Հայու խորին մտածութեան, գը-
 թոյ, կարեկցութեան եւ սիրոյ առարկայն,
 եւ չինայել իւր գթութեան լուսայն, ինչպէս
 այրի կինը, ճահալով զայն իւր սեպհական
 տունը : Աերջպպէս, իւրաքանչիւր Հայ նուի-
 րակէան պարտք համարելու է օգնել այն հաս-
 տատութեան իբրեւ իւր կենաց, ամեն վայր-
 կեան ինքզինքն այն թշուառ էակներէն մին
 նկատելով . վասն զի ոչ ոք կարողացած է իւր
 ճակատագիրն, թէ մինչեւ ի խոր ծերութեան
 մինչեւ ի գերեզման ապահով եւ բարեկեցիկ
 կեանք պիտի վայելէ . (խօսք, որ բարեյիշա-
 տակ Պէղճեան Հիւանդանոցն հաստատելու
 ատեն ըսած է . տես երես 60) :

«Այս ճշմարտութեան անհերքելի ապա-
 ցոյցներ են այն մեծատուններն, որոնց շա-
 տերը Հիւանդանոցի մէջ կնքած են իրենց
 մահկանացուն . եւ ոմանք ալ այսօր պատասպա-
 րեալ են իրենց կենաց մնացորդ խաղաղու-
 թեամբ եւ հանգստութեամբ անցնելու : Եթէ
 իւրաքանչիւր Հայ Հիւանդանոցի նպատակն
 այսպէս իւր պարզութեան մէջ ըմբռնելով

իմաստասիրէր, անտարակոյս մինչեւ ցարդ
 թէ Հիւանդանոցն ի հիմանէ կնորոգուէր,
 որուն անհրաժեշտ պէտք ունի, թէ հաստա-
 տուն եկամուտներով լաւագոյն պէտքէ մը
 կունենար, պատահականութեանց համար ալ
 կրնար յատկացնել որոշեալ գումար մը զայն
 անհոնելու պայմանաւ . թէ Արքանոցն եկ-
 րորդական վարժարանի մը վիճակ կունենար .
 թէ Արհեստարանն օրինաւորապէս կընդար-
 ձակէր, եւ թէ վերջպպէս Ազգային Հիւան-
 դանոցն ամեն կերպով կբարձրանար այնպիսի
 վիճակի մը, որ մեծ պատիւ եւ պարծանք
 կրնայ բերել Ազգին՝ բաղաքակիրթ աշխարհի
 առջեւ : Ասոնք էին նաեւ, Ամենապատիւ
 Արքազան Հայր, Հոգաբարձութեանս գլխա-
 ւոր բաղձանքները, զորս Ձեր Բարձր Արքազ-
 նութեան Հայրական ինամոց եւ պաշտպա-
 նութեանց միանգամայն ընդհանուր Ազգին
 աջակցութեան շնորհիւ կյուսար յարգիւնս
 ածել իւր ուշադրութիւնն անակնկալ ծանր
 պատահարներու վրայ : Նոյն իսկ այս տագ-
 նապալից ժամանակաց մէջ՝ ինչպէս համա-
 րատութեանս բացատրութիւններէն յայտ-
 նապէս կտեսնուի, կատարած է ըստ կարի

այնպիսի գործեր, որք մեծ զոհողութիւններ բազում աշխատանք, անվատ ջանք եւ հաստատամտութիւն կպահանջէին: Ձի Հոգաբարձութիւնս 600է աւելի պարսպարելոց սնունդը հայթայթելէ ի զատ՝ մեծածախս նորոգութիւններ ըրած է գրեթէ ամէն յարկաց համար. նմանապէս Որբանոցի վարժարանը կանգուն պահած, նորս վիճակը համեմատաբար բարձրացուցած, անկողիններ, հանդերձեղէններ, ձերմակեղէններ, կահ կարասիք եւ այլն եւ այլն նորոգած կամ աւելցուցած ըստ պիտոյից, եւ հոգացած է տակաւին ուրիշ բազմաթիւ պէտքեր որք Հիւանդանոցի մէջ կենդանի վկայներ են:

«Ահաւասիկ Հոգաբարձութեանս մրիթարութիւնը կկայանայ այս պարագայից մէջ, որոց իրական փառքը Տէրութեան եւ Ազգին կվերաբերին, զի Հոգաբարձութիւնս ինքնին առանց Արքունի շնորհմանց եւ Ազգին օժանդակութեանց բնականաբար քար մը սնդամ չէր կրնար դնել այն Ազգային մեծ շէնքին վրայ: Աւստի անտարակոյս պիտի պատահի Ձեր Սրբազնութեան եւ համայն Ազգին ներողութեան, որ անկեղծ պաշտօնէից միակ

վարձքն է ի փոխարէն այնչափ ճգանց եւ վաստակոց, իրեն անձանօթ եւ իրեն կամքէն անկախ գործածուած թերութեանց համար որք ընդհանրապէս այջջափ ընդարձակ պաշտօնի մը քառամեայ շրջանին մէջ տեղի կուենանս:

«Այս վստահութեամբ եւ համարձակութեամբ կիւթայ նուիրական պարտք մ'ալ կատարել խորին շնորհակալիքն յայտնելով Ձեր Սրբազնութեան Հայրական պաշտպանութեան եւ ինձամոց, զորս տարածամ մատուցիք, եւ այն բարեօէր ազգայնոց, որք ինքնայորդոր նուիրեցին աջակցութիւն եւ ձեռնտուութիւն, ինչպէս նաեւ ազգային պատուարժան լրագրագետաց, որք բարեհաճեցան թէ մի մի օրինակ թերթ նուիրել Հիւանդանոցի, թէ Հոգաբարձութեանս ծանուցումներն ազգասիրաբար միշտ հրատարակել եւ թէ իւրեանց լրագրաց մէջ ստէպ յորդոր եւ զթութեան հրաւէր կարգալ առ Մեծարոյ Ազգայինս:

«Մեծ. Արիկ էֆէնտի Ունձեան նոյնպէս մեծ իրաւունք ունի Հոգաբարձութեանս շնորհակալութիւնը գրաւելու, զի չատ պա-

րագայից մէջ նիւթապէս եւ բարոյապէս ձեռնտու եւ աջակից գտնուած է Հոգաբարձութեանս : Հոգաբարձութիւնս իւր համարատուութիւնը կ'ընդհատուի, որոնց մանրամասնութիւնները Հիւանդանոցի սոմարաց մէջ արձանագրուած են, խոնարհաբար կ'ինդրէ Ձեր Սրբազնութեան հզօր պաշտպանութիւնն, որ ամենագոյն ծառայութիւններն իսկ լաւ կը գնահատէք, որպէս զ' Հոգաբարձութիւնս որ ազգային ծառայութիւնն իւր պարտաւորութեանց քաղցրագոյնը կ'համարի, վստահութեամբ շրջան մի եւս շարունակելով՝ կարող ըլլայ իւր պաշտօնավարութիւնն առաւել արդիւնաւորել յօգուտ բիւրաւոր պատասպարելոց» :

Անդամք Հոգաբարձութեան

Միքայէլ Յակոբեան . Ա. Գեւորգիւս

Յովհաննէս Եսայեան .

Յովակիմ Ֆէնէրճեան . Ա. Գեւորգիւս

Սերովբէ Ալալպէնկեան .

Տիգրան Ալալալկերտան . Փոփ-Ա. Գեւորգիւս

Ղազէղ Յարութիւն Ամիրայ, Ազգային անդուգական բարերարին կենսազրութիւնն

ընելու առթիւ, եթէ Հիւանդանոցի եւ իւր պատուարժան Հոգաբարձութեան վրայ այսօր անողեր զոհեցինք, այս ուղեցինք յայտնել թէ երբ մէկ կողմէ այս օրինակ անձնուէր Հոգաբարձութիւն մը ամեն կարելիութիւն ի գործ կ'ածէ, միւս կողմանէ ամեն ազգայինք առ հասարակ իրենց կարողութեան չափով օգնելու են, զիտնալով որ, ելմէ ազգասէր Հոգաբարձութիւնն ըստ իւրեանց կարծեաց առ այն շատ պարտաւոր է, սակայն իրենք քիչ պարտաւոր չեն . ինչպիսի մարդ է այն ուրեմն, որ իւր ձեռքը կը զլանայ իւր ողորմելի ազգակցին, երբ հաց, դեղ եւ խնամք կ'աղաղակէ, գոնէ Ազգային զթութիւնը կը պահանջէ որ միշտ յիշենք, թէ հոն 600էն աւելի յիմար, անկար, ծեր, որբ եւ անառակ կանանին, կգարմանունին, կպաշտպանունին, ոմանք կգաստիարակուն եւ ոմանք կզգաստանան . այնպէս հասարակութեան մը, որ ոչ միայն իւր ու պարծանք է Ազգիս, պարտաւոր է հոն, այլ մանաւանդ Տոան էր սիրելի եւ միջնարդութեան, Ազգային Բարերար, Ղազէղ Յարութեան Ամիրայ :

Ուստի յառաջարանա կվերջացնեմ հետեւ

եալ առաջարկութիւնը ներկայացնելով ընդհանուր Ազգին, եւ մասնաւորապէս Ազգային Վարչութեան եւ մասնաւոր Հիւանդանոցի Յարգելի Հոգաբարձութեան, որ այսօր Հիւանդանոցով աւանդապահ է ազգային սիրոյն զգացման գթութեան առ ողորմելիս. մեր առաջարկութիւնը խիստ գիւրդին է գործադրութեան կողմանէ, եւ անհրաժեշտ է ազգային եւ կրօնական տեսակէտով. եւ անկասկած եմ թէ ամեն Հայ յօժար կամօք եւ քաղցր ու երախտագրտական զգացողութեամբ պիտի համակերպի առաջարկութեանս, այն է՝ ամեն տարի Ապրիլ 10ին տօն կատարել: մասն տարեդարձի ծննդեան բարեյիշատակ Պեգճեան Յարութիւն Ամիրայի, եւ նոյն օրը բոյր Հայ Եկեղեցեաց մեջ Ս. Պատարագի արարողութեամբ օրհնուի եւ փառաւորութիւն Հանգուցելոյն քաղցր եւ նուիրակն յիշատակը:

ՏՕԲԹՕՐ Մ. Բ. ԻԹԻԻՃԵԱՆ

1884 Ապրիլ.

ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊԵՋՃԵԱՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԻՐԱՅԻ

ԳՂՈՒԽ Ա.

ԾՆՈՒՆԴ ԻԻՐ

ԵՒ

ԿԵՆՅԱՂԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Պեգճեան Յարութիւն ծնաւ 1771 ապրիլ 10ին, թուականէս 113 տարի առաջ. սա էր անդրանիկ որդի Կարս քաղաքի բնիկ մահտեսի Պօղոս անուն Հայ վաճառականի մը, որն որ 1768 թուականին եւ Սուլթան Մուսթաֆա Գ.ի ժամանակ, Ռուսաց դէմ եղած պատերազմի առթիւ Պօլիս եկած էր՝ յետին աղքատութեան մէջ: Մահտեսի Պօղոս Կ. Պօլսոյ Գուսթապու անուն թաղին Մայր Եկեղեցոյ Տէր Յակոբ Քահանայի փեսան եղող կտաւագործ Կարսեցի Կարապետին զխնաց, եւ անկէ մեծ ընդունելութիւն գտաւ: Կտաւագործ

կարսեցի կարապետ որ Կ. Պօլսոյ շուկայի
 մօտ Կէտիկ փաշա կոչուած թաղին մէջ կը-
 տաւի գործարան մ'ունէր, մահտեսի Պօղոս
 հոն գործուած կտաներէն առնելով՝ սկսաւ
 շուկայն եւ քաղաքին փողոցները շրջելով
 վաճառել զայն, որով կարող եղաւ ըստ բա-
 ւականին սպրուստ մը ճարել:

Քիչ ատենէն մահտեսի Պօղոս իր բարի համ-
 բաւօքն ու գործունէութեամբ ծանօթացաւ
 գրեթէ շատերուն մինչեւ իսկ օտար ազգի
 պատուաւոր անձանց որոց ամենքն ալ զինքը
 սկսան Պէզճի Պօղոս անունով ճանչնալ. այս է
 ահա Յարութիւն Ափրային Պէզճեան մական-
 անուն ունենալուն պատճառն ու սկիզբը:

Պէզճի Պօղոս, վեց ամսոյ չափ իր աներոջը
 տունը մնալով, Կ. Պօլսոյ Եէնի գաբու կոչ-
 ուած թաղը բնակող մետաքս ոլորող (Պէ-
 շէ-ճէ-) Աբրահամ անուն իր բարեկամին տու-
 նը գնաց, ուր ծնաւ իր անգրամիկ որդին
 1771 թուականին, եւ զատկի օրեր ըլլալուն
 անունը դրին Յարութիւն, ծնունդ մը որ կար-
 ծեա կոչուած էր Յարութիւն տալ մեռեալ
 ազգի մը:

Պէզճի Պօղոս ունեցաւ յետոյ երկու զաւակ

եւս, Մարիամ եւ Համատիրու անուններով:
 Պէզճեան Յարութիւն 7 տարեկան հասա-
 կին մէջ Գումգարույի նոր բացուած առա-
 ջին Հայ դպրոցը դրուեցաւ, ուր հինգ տարի
 կենալով հաղիւ թէ հասարակ ընթերցա-
 նութիւն եւ գիր գրել մը սովորեցաւ: Այս-
 ժարանական զժբաղդութիւն մը, որ ցաւա-
 լի է ըսել, թէ տակաւին մեր շատ վարժա-
 րանաց մէջ կայ 12 տարեկան ըլլալուն պէս,
 դպրոցէն հանելով մետաքսավաճառի մը քով
 աշակերտ դրուեցաւ: Յարութիւն ժամանա-
 կին բերմունքէն, ծնողացը աղքատութենէն
 թէ եւ չկրցաւ իր բնածիր հանձարը փայլեց-
 նել ուսմանց եւ գիտութեանց մէջ, սակայն
 շուկայի մէջ իր առեւտրական յաջողու-
 թեամբն այնքան փայլեցաւ, եւ իր սրամը-
 տութեամբն եւ նրբանկատ գործունէու-
 թեամբն այնքան զարգացաւ որ 12 տարի շա-
 րունակ իր մետաքսավաճառ վարպետին հետ
 ընկերութեամբ առեւտրի զբաղելէն զկնի
 յաջողեցաւ նաեւ մետաքսավաճառի առան-
 ձին սենեակ բանալ, եւ վաճառականաց քով
 ալ բարի անուն եւ համբաւ ստանալ, եւ
 միանգամայն սիրելի եղաւ թէ իրմէ առու-

տուր ընող այլ եւ այլ ազգի անձանց եւ թէ մի եւ նոյն շուկայի մէջ իրեն զրացի եզող հրեայ մետաքսավաճառներուն, Նկատողութեան արժանի է զիսնալ, թէ Յարութիւն իւր մեծ հանձարով եւ աշխոյժ գործունէութեամբ մանաւանդ հսկայաքայլ յաջողութեամբ որոնք զօրաւոր տարերքներ են զմարդն յանձնապատանութիւն վարելու, երբէք յանձնապատանութեան ոգի չէր երեւեր իւր վրայ, սա՛ իր պատանեկան եռանդուն հասակին մէջ բոլոր իր գործառնութիւններն յաջողեցնելու յոյժ միայն առ Աստուած ամիսփելով ի նա եւեթ ապաւիսած էր: Սիրող էր յոյժ զՍ. եկեղեցին եւ ջերմեռանդն Աստուածային պաշտամանց մէջ մասկանացու սրտերուն ազգող եւ երկնային մխիթարութեամբ զօրութիւն տուող այն հոգեւոր եւ սրբանուէր մտղթանաց անմըսունչ ձայնակցելու հանապազօրդելէ չէր դադարեր: Իր հայրենական սովորութեանց անխառն հետեւող ըլլալով, Ս. կարապետի համար սեպնական օրերու պահքն եօթը տարի անընդհատ պահելէն զկնի, փութաց ուխտի երթալու ի կեսարիա սքանջելագործ

Սրբոյն վանքը: Այսպիսեալ թէ հոգեւոր եւ թէ մարմնաւոր անդուգական ձիրքերով փայլող այս անձին՝ ապագայ ժամանակի մէջ խիստ փառաւորուելուն եւ եզակի բարերար մ'ըլլալու արժանաւորութիւնն այլեւս զարմանաց տեղի չէր թողուր:

Մահտեսի Պօղոս իր սրբոյն յաջողակութիւնն եւ օրըստօրէ յառաջադիմութիւնը տեսաւ, եւ իր ծերութեանը մէջ մխիթարուած կնքեց իր մասկանացու ընթացքն, զորդին իւր Յարութիւն բարեյիշատակ յաջորդ թողով Աղգիս, որ խնամածու եւ հոգատար կեցաւ իր տանն, եւ մօրն ու երկու քոյրերուն հետ Նէնիգաբու կրնակէր:

1802 ին Տիւղեան Յովհաննէս Չէլէպին երբ Տէրութեան զանձէն վարձեց մետաքսի մաքսը, հարկադրեցաւ շուկայի մէջ գրասենեակ մը բանալ, եւ զայն կառավարելու յարմար, մետաքսի իւրաքանչիւր տեսակներուն վարժ եւ անոնց վաճառմանը տեղեակ անձ մը փրնարուեց, եւ հարցուփորձ ընելով գտաւ զՊէզճեան Յարութիւն, եւ զանի գործակալ կարգեց իւր այն մեծ գործին վրայ:

Չխաբուեցաւ Յովհաննէս Չէլէպին իր այս

ընտրութեանը մէջ, զի Պէզճեանի ժրջա-
նութիւնն, աչալըջութիւնն եւ հաւատարիմ
ծառայութիւնը փորձով տեսնելով, իր հա-
մարումն ու սէրն ալ օրըստօրէ անոր վրայ
աւելցնել սկսաւ:

Սոյն միջոցներուն Պէզճեան իր բնակու-
թիւնն Եէնիգարուէն Գումգաբու փոխադ-
րեց եւ հոն Պապական կարապետին տունը
հաստատուեցաւ: Կատարեց հոն իր երկու-
քրոջ հարսնիքներն, օրիորդ Մարիամը Նուր-
եան Յովհաննէսի, եւ մէկ տարի յետոյ օրի-
որդ Համասիւրեան ալ Սէրվէրեան Գէորգին
տալով:

Պէզճեան հետզհետէ մեծ համբաւ եւ հա-
մարում ստացաւ Եւրոպացի վաճառականաց
քով ալ, իբրեւ ականաւոր ու իր խոստմանց
մէջ հաստատուն մէկն. որով բեհեզի եւ ու-
րիշ անոր նման եւրոպական ապրանքներու
սննեակ մը բացաւ: Այս սննեակին գործա-
կալ կարգեց Նուրեան Յովհաննէս եւ Սէր-
վէրեան Գէորգ իր երկու քեռայրները:

Սուլթան Մուսթաֆա Բ. թագաւորին օ-
րով 1807 թուականին, Եէնիշէրիներուն ոտք
ելած ատեն, երբ Հաճի Մուսթաֆայի (որ

գլուխ էր ապստամբաց) հրամանաւ որոշուե-
ցաւ Հայոցմէ՝ Ինքաճ ուսմասը կոչուած հա-
ցագործ Ամիրան, հռովմէական Հայոցմէ՝
Տիւզեան Յովհաննէս Չէլէպի, Յունացմէ՝
Գինեպան Թոտորաքի, եւ Հրէիցմէ՝ Շապճի
Մուսին սպաննել եւ նոցա հարստութիւնը
դրաւել, Պէզճեան Յարութիւն անմիջապէս
փութաց Յովհաննէս Նուրեան իր քեռայրին
հետ, ապստամբաց գլխաւոր Գաղանճը Մուս-
թաֆային զիմել յէթ-մէյտանի իւր բնակա-
տեղին՝ որոյ ծանօթ եւ բարեկամն էր: Պէզ-
ճեան գտաւ զայն, եւ արտասուալից աչօք
եւ բազմաթիւ Հայոց թախանձանօքն այն
չորս անձանց արեան անպարտ թափուելու
դատապարտութեանը վրայ խօսելով, եւ մե-
ծամեծ պարգեւներ եւ շատ ոսկի խոստա-
նալով հազիւ կարող եղաւ Հաճի Մուսթա-
ֆայի միտքն ի գլթութիւն եւ ի մարդասի-
րութիւն առ այնմ շարժել:

Յայնժամ Հաճի Մուսթաֆա դուրս կեցնէ
տեղէն, եւ էթ-մէյտանիի Թէրթիպ ճամխին
կմտնէ, հոն իր գլխաւոր ընկերակիցները
համոզելով, չորս ազնուական անձանց մահ-
ուան դատաւճիռը կալատեն. եւ բազմու-

Թեան մէջ մունեալիկ կանչել կուտան, թէ այն չորս անձինքը զորս սպաննելու պատրաստուած էինք, աղէկ ստուգեցինք՝ որ մահուան արժանի բան մը գործած չեն, ուստի ի շնորհս Եէնիչէրի ճաշին թող կուտանք որ ապրին:

Պէզճեան այս բերկրառիթ աւետիան իսկոյն տարաւ Տիւզեան Յովհաննէս Չէլչալին, որ անուգողով պատած ժամառ ժամ կսպասէր դահճաց գալտեսանն, եւ մի ըստ միջէ եղածն անոր պատմեց: Տիւզեան Յովհաննէս Չէլչալի այս անակնունելի փրկանաց վրայ մեծանդէս ուրախացած՝ փուռ կուտայ Աստուծոյ, որ զիրենք փրկեց այն դառն մահուանէն, եւ Պէզճեան եւս իւր այս տիրասէր եւ հաւատարիմ ծառայութեանը՝ մանաւանդ գործունեայ եւ ազնիւ բնաւորութեանը համար վարձատրել ուզելով, կկանչէ Գրիգոր, Սարգիս, Կարապետ, Միքայէլ, Յակոբ եւ Պօղոս իր վեց որդիքն, եւ Պէզճեանի բարերարութիւնն ու բարեօրոտութիւնն անոնց պատճելով կըսէ. «Ինչպէս որ դուք իմ զաւակներս էք, նոյնպէս ալ այս (Պէզճեան) իմ զաւակս է եւ ձեր եղբայրն:

ուստի յատկապէս կպատուիրեմ ձեզ որ իմ մահուընէս ետքն ալ դարձեալ ասի եղբօր տեղ պիտի համարէք, եւ անոր խրատներուն եւ հրահանգաց ականջ պիտի դնէք, վասն զի խոհական, ուշիմ եւ բարբախտ մարդ մ'է եւ ամեն բանի յաջողակ »:

Երբ 1809 թուականին Սուլթան Մահմուտի թագաւորութեան երկրորդ տարին եւ Քէօք Եւսուֆ փաշայի մեծ-եպարզասուլթեան ժամանակ, Յոյնք՝ նոյն Քէօք Եւսուֆի միջոցաւ Սուլթանին աղերսագիր մատուցին առարկելով թէ Ս. Երուսաղիմայ Ս. Յակոբայ վանքը ժամանակ յառաջ Յունացն ըլլալով՝ ետքերը Հայոց ձեռքն անցեր էր, ուստի Սուլթանին արգարադատ կը բարեխնամ կառավարութեան վրայ վստահայած կրինգրեն որ նոյն վանքն իրենց դառնայ, որոյ համար ալ հազար քսակ (որ ըսել է 5000 Օսմ. ոսկի կամ 100,000 Ֆրանքի չափ գումար մը) պատրաստ են արքունի դանձին նստրելու:

Բարեխնամ Սուլթանն ուզելով այս եղելութեան վրայ ստոյգ եւ հաւատարիմ տեղեկութիւններ ունենալ, սկսաւ գործն երկարել մինչեւ 14 ամիս: Յարութիւն Պէզ-

ճեան իմանալով այս եղելութիւնն, իսկոյն գեկոյց նոյն ժամանակի Կ. Պօլսոյ Պատրիարք Յովհաննէս Արքազանին, եւ անոր կողմանէ գնաց առ Յովհաննէս Չէլէպի Տիւղեան, ինդրելով որ իր հղօր ազդեցութեամբն օգնէ մեր ազգային այս իրաւունքը պաշտպանելու: Արդարեւ Տիւղեան հոգ տարաւ, եւ իւր խորհրդովը Հայք ազերսագիր մատուցին Սուլթանին, եւ Էօմէր Խալիֆայի ամիրապետութեան, Եգիպտոսի Սուլթան Սալէտտինի եւ Եւթուզ կոչուած Սուլթան Սէյիմ Առաջնոյն օրերէն ի վեր, Ազգին ունեցած յատուկ հրովարտակներովն ապացուցին, թէ այն վանքն Հայոց ազգինն է: Ասոր համար երկրորդ անգամ մ'ալ աղերսագիր սրուեցաւ Սուլթանին, որ հրաման ըրաւ անաչառ դատ ըլլալու Հայոց եւ Յուդեաց մէջ Շէյխիսլամի դուռն, ուր քանի մ'ամիս հարցուփորձ ըլլալէն զկնի արգիւնքը զրուեցաւ Սուլթանին: Եւ Սուլթանը հրաման ըրաւ յատուկ հրովարտակաւ մը, թէ Ս. Յակոբայ վանքը Հայոց սեպհական է, եւ մնաց այսպէս, այլ եւ հրաման ըրաւ, որ Ս. Երուսաղիմաց մէջ զըտնուած բոլոր ուխտապաշտներն որոշուին, եւ

թէ որոնք են Հայոց կամ Յուդեաց կամ Յրեանգաց սեպհականութիւնները. կամ որոնց մէջ ո՞ք, ինչ բաժին ունին, եւ ինչ կերպով հաղորդակցութիւն ունին մէկ մէկու հետ, ուխտի եւ Պատարագի ինչ արտօնութիւններ սահմանուած են: Այս ամենը հրովարտակին մէջ նշանակելով, երգմաժը յանուն Մահմէտի եւ անոր բանադրանօքը հրովարտակը կնքեց եւ յանձնեց Հայոց, որպէս զի այնուհետեւ ընաւ փոփոխութիւն մը տեղի չունենայ:

Եե՛ծ եզաւ Հայոցս ուրախութիւնն, եւ Յովհաննէս Պատրիարք օրհնեց Տիւղեան գերգաստանն, եւ ազգասէր Պէղճեան Յարութիւն աղան եւ բոլոր անոնք՝ որք այս մասին Ազգին իրաւանց պաշտպան կեցան ու ամեն ճիգ թափեցին:

Եետոքսի մաքօին վարձակալութեան ժամանակն երբ լրացաւ, Յովհաննէս Չէլէպի Պէղճեանին հաշիւը քննելով՝ եւ անոր հաւատարիմ եւ աչալուրջ ծառայութիւնը տեսնելով, բոլոր իր առտնին եւ արտաքին գործոց ու ելեւմտից եւ միւս պաշտօնատարաց վրայ վերակացու եւ տեսուչ կարգեց զինքն:

Երկու տարի ետքը Տիւղեան արքունի Մուս-
պահեայի պաշտօնակալ կարգեց զՊէղճեանն
Յալարզ խանի մէջ՝ իր տան տեսչութիւնն
ալ վրան թողլով։ Եւ որովհետեւ Պէղճեան
ազատ էր ամեն երեկոյ իր տունն երթալու,
ուստի պատշաճ սեպեց իրեն փոխանորդ՝
Տիւղեանց տանը տնտես եւ հոգաբարձու
կարգել զՋեփեփարճ Մարտիրոսն, եւ Չէլէ-
պիին ետեւէն գնացող սպասաւոր Կիւրճի-
Յովհաննէսն, որք իր ծանօթն ու հաւատա-
րիմն էին, եւ ինքն ալ շաբաթն անգամ մը
կամ երկու կերթար այցելութիւն կրնէր ա-
նոնց, եւ հարկ տեսած հրահանգը կուտար։

Սոյն միջոցին մեռաւ Տիւղեան Յովհաննէս
ազնուական Չէլէպիին, բարի ու առաքինա-
սէր վարուք եւ Աստուածահաճոյ գործերով,
իւր բարեխառութեան ժառանգ թողլով վեց
մանչ եւ վեց աղջիկ զաւակներ։ Այնուհե-
տեւ Գրիգոր եւ Սարգիս Չէլէպիներն սկսան
հայրաբար կառավարել իրենց բոլոր եղբար-
քը, քոյրերն եւ ամեն պարագայներն։

Արքունի փողերանոցի խնամակալութեան
ամեն կերպով զգուշաւոր փոյթ ունէին խոր-
հրդով Պէղճեան Յարութիւնի, զոր վայր-

կեան մը իրենց քովէն չէին հեռացներ։ Օր
մը ցուալի դիպուած մը տեղի ունեցաւ փո-
ղերանոցին մէջ։ Պալատան ներքինի մը Թայ-
եար անուն իր սուրը Սարգիս Չէլէպիին
տուած էր ոսկեգօծել տալու համար. բայց
Չէլէպիին գրեթէ մոռնալով քանի մը ամիս
յապաղեցուցած էր անոր խնդիրն։ Ասոր վրայ
ներքինին զայրացած փողերանոց կուգայ եւ
Սարգիս Չէլէպիին կիմառէ, զայն ուզածին
պէս քանակոծելու մտօք։ Չէլէպիին հոն չը
գտնելով՝ Պէղճեանին յոխորտաբար կհարցը-
նէ. եւ Պէղճեանն Չէլէպիին դէմ եղած այն
անարգական խօսքերուն չհարդուրժելով,
գոհացուցիչ կերպով չպատասխաներ. ուստի
ներքինին կատղած՝ կօկտի ձեռքի խարազա-
նով շարաշար ձեռել զՊէղճեանն։ Պէղճեան
տեսնելով որ ազատելու ճար չկայ, ներքի-
նիին վրայ կյարձակի եւ զետին կզարնէ կը
փռէ. այս միջոցին ամեն կողմէ օգնութեան
կհասնին, եւ երկուքն իրարմէ կզատեն։ Յե-
տոյ երբ Սարգիս Չէլէպի կուգայ եւ կիմա-
նայ եղածն, արքունի պալատն երթալով կը
բողբէ ներքինապետին, եւ արժանաւորա-
պէս պատուհասել կուտայ զանի։ Սակայն

Պէղճեան իր գլխուն կերած խարաղանէն
սաստիկ նեղուած, կերթայ տուն եւ ասփոսը
կգարմանուի: Բայց թե՛ ընդ թե՛ ինչո՞ւ ցա-
ւ ցնցո՞ւմ իրմէ չպակեցան գրեթէ մեռէ՞-
մահը:

1817 թուականին, Պէղճեան փողերանոցի
կառավարական ընթացքին չհաւնելով՝ եւ
մանաւանդ հոն գտնուող պաշտօնակալաց
գեղիս եւ շոսյլ ըլլալիսուն վրայ ապագայ ա-
ղեաները գուշակելով՝ վերջապէս կհրաժարի
իր պաշտօնէն, ստանալով իր հաւատարիմ
ծառայութիւնն եւ ստակ մը տալիք չունե-
նալուն վկայագիրն թէ Զէլէպիներուն եւ թէ
փողերանոցի վերատեսուչ Ապտըրահման Պէ-
յին ստորագրութեամբն ու կնքովը վաւերա-
ցեալ:

1819 թուականին Հալթ Էֆէնտի, որ
Սուլթանին շատ սիրելի ըլլալով յաջողեցաւ
Ապտըրահման Պէյը Տէրութեան ներքին գոր-
նոց տեսչութեան պաշտօնին բարձրացնել,
(որ այն ատեն Քեհեա պէս կամ Վէզըր Էհեաթ
կըսուէր) անոր տեղը փողերանոցի վերատե-
սուչ գրաւ իր սիրելին Խայրուլլահ Էֆէնտի
որ առաջ Շեհր Էֆէն էր: 1819 օգոստոս 29
ուրբաթ օրը, Սուլթանին հրամանաւ Գրի-

գոր եւ Սարգիս Զէլէպիները փողերանոցին
մէջ կբանտարկուին եւ անոնց բոլոր արկը-
ներն, հաշուէտու մարներն եւ սենեակներն
կկնքուին: Երկու օր յետոյ այսինքն կիւրա-
կէ օրն ալ փողերանոց կբերուին Միքայէլ
Զէլէպին, անոր քեռայրն Ալիքսանեան Յով-
հաննէս, Մկրտիչ Զէլէպին եւ անոր քեռայրն
Աղնաւոր Յովսէփ եւ կպահանջուի որ ստո-
րագրութիւն տան, թէ բանտարկուած Տիւ-
ղեանք, պարտական են արքունի գանձուն .
այս պարագայիս մէջ բաց ի Աղնաւոր Յովսէ-
փէ միւս երեքն ստորագրեցին, եւ շլթայա-
կապ բանտարկուեցան: Հետեւեալ երեքաբ-
թի առաւօտ կանուխ Տէյի Ապտուլլահ Փաշա
(մեծ ծովապետ) Թէրասնէ քէհեասը, Պոս-
թանճը պաշը, Թօփճու պաշը, Գալէ աղասը
եւ ոստիկանութեան բազմաթիւ զինուորք
Տիւղեանց, նոցա ազգականաց, մերձաւոր
գործակալաց եւ պաշտօնատեսարց տուները
կօխեցին, այր ու կին զամենքն ալ գուրս
հանեցին, այրերն ի բանտ եւ կկններն ի Գում-
գարու ազգային Պատրիարքարանը խաւրեցին
եւ տուներն ալ գոցելով՝ գուռները կնքելով
եւ պահապաներ գնելով մեկնեցան: Պէղճեան

երբ լսեց այս չարագուշակ լուրը սաստիկ
լացաւ . վասն զի ինք առաջուց զգացած էր,
թէ այնպիսի ժամանակի մէջ այնպիսի բարձր
պաշտօններու վրայ գտնուող հպատակաց
որչափ հարկ է որ ըլլան զգոյշ, հեռատես եւ
գործունեայ . ուր կ'ենայ կասկածի տեղի տալ .
այնչափ շտալ եւ չափազանց ծախք, եթէ
արդար վստատակով ալ ըլլային, դարձեալ շատ
մեկնութիւններ կրնային վերցնել, նախանձ
գրգռելու առիթ տալ : Կտազնապէր Պէզճեան
հնար մը գտնելու իր բարերարաց օգնելու
համար, այլ անձեռնհաս եւ յուսահատ՝ յորդ
արաստուք կ'հեղոյր գիշեր ու ցերեկ : Եւ
մինչ այսպէս յուզուած՝ անհանգիստ կտա-
ռապէր, յայնժամ կրնանայ թէ արքունի ճար-
տարագետ Գրիգոր Ամիրան կը ծանուցանէ
թէ, Տիւղեանց տեղն անցնելու համար փոր-
ձառու Հայ մը իր միջոցաւը կ'ենդրուի, եւ
թէ ինքն ալ միայն Պէզճեանի կրնայ վստա-
հութիւն ունենալ : Պէզճեան անխորհրդաբար
մերժեց առաջին անգամ այս առաջարկու-
թիւնն իր անձնական տկարութիւնները մէջ
բերելով, վասն զի ոչ երբէք յանձն կառնէր
իր բարերարաց դէմ այդպիսի ընթացք մը .

ընեն : Բայց երբ Գրիգոր Ամիրայ ծանոյց
թէ ասանկով գտնէ հնար կ'ըլլայ Տիւղեանց
հաշիւները կարգի դնել, եւ զանոնք բան-
տէն աղատել, Պէզճեան ինզլինքն Աստուծոյ
յանձնելով՝ փութաց դնալ Գրիգոր Ամիրային
հետ առ սենեկապետն Սուլթանին, որն ալ
Սուլթանին հրամանը 1819 Սեպտեմբեր 5 ին
խրկեց զինքը փողերանոցի Տեսուչ Խայրու-
լահ Էֆէնախին որ սիրով ընդունեց զինքն
եւ ամեն բան յանձնեց անոր : Պէզճեան այս
սիրալիր ընդունելութենէն օգուտ քաղել ու-
զելով անմիջապէս գործի սկսաւ, եւ պէտք
եղած կարգադրութիւններն ընելու ետեւէ
եղաւ, թէ ինչ հնարքով կրնայ ազատել իր
բարերարներն այն ազնտալի վիճակէն :

Պէզճեանի կեանքն ամեն բոպէ վտանգի
մէջ էր իր ժամանակին քաղաքականութեան
նկատմամբ . ուստի պատրաստ էր ամեն ժամ
արթուն մնալ եւ զգուշանալ ոչ միայն իր
վիճակին վրայ նախանձողներէ, այլ իրեն
ոխերիմ թշնամի եղող ազգակիցներէն ալ :
Բայց այս վիճակին մէջ դարձեալ կյաջողէր
իր հնարագէտ հանձարովը, վտանգներուն
առջեւն առնելու եւ պարզերես ելնելու :

Այն ժամանակ՝ երբ Ռուսաց զէմ պատե-
րագւոյն սաստկացաւ, պատերազմի ծախուց
դիմանալու համար Մեծ-Եպարզոս Բէշիտ
Մէհէմէտ փաշան՝ որ բանակին ընդհանուր
հրամանատարն էր, խորհեցաւ որ պղնձի դը-
րամ պատրաստուի, եւ պատերազմէն ետքը
վերստին հաւաքուի: Այս խորհրդոյն հաւա-
նեցաւ Սուլթանն ալ, բայց Պէղճեան դրամի
պակասութեան առջեւն առնելու համար
պղնձի եւ արծաթի խառնուրդով դրամ պատ-
րաստելու հոգն արդէն տարած եւ Գենպե-
տին օրինագիրն ալ (Ֆէրման շէրէֆ) ստացած
էր, զոր Սուլթանն իմանալով աւելի Պէղ-
ճեանի կարգադրութեանը հաւնեցաւ, եւ իր
առջի հրամանը փոխեց: Այս նոր տեսակ
դրամները շուտով պատրաստուեցան եւ
ցրուեցան. Մեծ-Եպարզոս թէ այս փոփո-
խութիւնն եւ թէ Պէղճեանի վրայօք շատ
մը զրպարտութիւններ լսեց անոր թշնամի-
ներէն, եւ հաւատալով անոնց, եւ սաստիկ
սրամտելով երգմամբ միտքը դրաւ, որ Պօլիս
գառնալուն պէս գլխատել տայ զՊէղճեանն՝
առանց որ եւ է ալիածութեան կամ երկիւ-
ղի: Երբ պատերազմը վերջացաւ եւ խաղա-

ղութիւն եղաւ, Մեծ-Եպարզոսն ալ Պօլիս
դարձաւ. երեք օր հոռք իր ծառաներէն մէ-
կը զրկեց Պէղճեանին որ Բ. Դուռը գայ շու-
տով:

Նէնիզարու իր տունը կգտնուէր Պէղճեան
ուր Եպարզոսին հրամանն ընդունելով փու-
թաց անմիջապէս գնալ Մայր եկեղեցին, եւ
իր խոստովանահայր քահանայն կանչեց, եւ
կենարար մարմնոյ եւ արեան Փրկչին հաղոր-
դուելով աղօթքի կեցաւ արտօսալից աչօք:
Յետոյ ուղղակի գնաց Բ. Դուռը եւ Մեծ-Ե-
պարզոսին գէմն ելաւ:

Պէղճեան՝ որ ի բոլոր սրտէ յանձնուած էր
ամենակարող Աստուծոյ, եւ անոր վրայ մի
միայն իր յոյսն ու վստահութիւնը դրած էր,
աղատեցաւ նաեւ այս անգամի խիստ վտան-
գաւոր վիճակէն: Եպարզոսն ի սկզբան թէ-
պէտ լի ցասմամբ վարուեցաւ Պէղճեանի
հետ, սակայն Աստուած շուտով զիջոյց ա-
նոր սիրտն եւ հուսկ յետոյ նա Պէղճեանի
անմեղութիւնը հասկնալով, եւ արքունի
զանձուն եղած շահն ալ իմանալով, սկսաւ
պատուել Պէղճեանն, եւ նստել հրամայելով
սուրճ բերել տուաւ անոր, որ մեծ պատուոյ

նշան էր, եւ յետոյ մեծարանօք արձակեց :
 Գուրս ելաւ Պէզճեան, եւ գոհութիւն տա-
 լով Աստուծոյ, երեսուն հազար զրուշ իր
 ձեռօքը բաշխեց Եպարդոսին սպասաւորաց ,
 եւ երկրորդ օրը քսան հազար զրուշ ալ Ազ-
 գիս անանկ աղքատաց բաշխել տուաւ . իր
 թշնամիներն այս անգամ ալ չյաջողեցան :

Պէզճեան քիչ ատենէն ուրիշ խխտ մեծ
 պատուոյ մը արժանացաւ : Ռուսաց հետ հաշ-
 տութեան պայմաններէն մէկն էր պատերազ-
 մի ծախուց վճարումն : Այս վճարումն երեք
 մասի բաժնուած էր . առջի մասը՝ Ռուսաց
 կայսրը նուիրեց Սուլթանին, երբ Խալիլ փա-
 շան ծանրագին ընծայներով եւ արտաքոյ
 կարգի դեսպանութեամբ Բեդրասպուրի գնաց
 եւ կայսեր ներկայացաւ : Երկրորդ մասին
 վճարման ժամանակն եկաւ, եւ Ռուսաց դես-
 պանը պահանջեց զայն Բ. Դոնէն :

Սրբունի գանձն անբաւական էր յայնժամ
 վճարելու այս պարտքը . վասնորոյ նախարա-
 րաց ամենքն ալ վարանման մէջ էին, եւ ոչ
 ոք իրենցմէ չէր համարձակեր Սուլթանին
 ներկայանալու : Պէզճեան նախարարներէն յոր-
 դորուած՝ ներկայացաւ Սուլթանին եւ հրաման

ստացաւ քիչ օրէն փութով վճարելու այն
 պարտքը : Գնաց Պէզճեան, եւ իր մտերիմ
 Եւրոպացի վաճառականները կանչեց, համո-
 զեց զանոնք, որ իրենք երեք աւուր մէջ
 նոյն պարտուց գումարը վճարել յանձն առ-
 նուն, եւ յետոյ թէ՛ նոյն գումարին տոկոսիքն
 եւ թէ՛ ամբողջ գումարը մաս առ մաս կվը-
 ճարէ արքունի գանձէն : Յօժարութեամբ
 ընդունուեցաւ Պէզճեանի առաջարկութիւնն
 եւ հետեւեալ օրը պարտքը վճարուեցաւ Ռու-
 սաց դեսպանին, եւ ընկալագիրը կայսերա-
 կան կնքով վաւերացած բերուեցաւ առ Պէզ-
 ճեանն : Ուրախութեամբ գնաց Պէզճեան առ
 Սուլթանն, եւ Նորին Վեհափառութեան առ-
 ջեւ դնելով ընկալագիրն, եւ վճարման եղա-
 նակն ու պայմաններն յայտնելով, զարմացուց
 Սուլթանն, որ ի նշան իւր բարձր գոհու-
 նակութեանն եւ համակրական սիրոյն՝ նոյն
 ինքն Սուլթանն իր ձեռօք Թ.Ա.Ս.Վ.Իրի Հիւ-
 ՄԱՅՈՒՆ բարձր շքանշանը կախեց Պէզճեանի
 կուրծքն եւ խրկեց Բ. Դուռը մեծ Եպարդո-
 սին, որ անսր յանձնէ դեսպանին ընկալա-
 գիրը :

Պէզճեան Բ. Դուռը գնաց եւ տեսաւ որ

հոն ժողովուած էին Եպարգոսին քով աւագանին եւ օրինականք, Գենպետը, Սպարապետը, Ծովակալը, եւ սարտուց վճարման համար հնարք մը գտնել կիրորհէին. Պէղճեան զէպ ուղիղ զիմեց Եպարգոսին՝ անոր ոտքը համբուրելու: Բազմականները տեսնելով կայսերական սպասկերն ի կուրծս Պէղճեանի, ամենքն ալ ոտք ելան ի պատիւ երեսաց Սուլթանին, եւ Պէղճեանն իրենց հետ նստեցունելէն եւ որպիսութիւնը հարցնելէն ետքն, երբ տեսան ընկալագիրն, եւ լսեցին վճարման եզանակն ու պայմաններն եւ Սուլթանին ուրախութիւնն, որուն համար արժանի եղեր էր այն բարձր շքանշանն ընդունելու, ամենքն ալ ուրախացան եւ գովեցին Պէղճեանի խոհականութիւնն ու հաւատարիմ ծառայութիւնն, եւ շնորհակալութեամբ ու զրուատեօք իրարմէ զատուեցան եւ զարձաւ Պէղճեան իր տունը:

Պէղճեան որչափ օգնութիւն եւ կարեկցութիւն կցուցնէր աղքատին վրայ, նոյնչափ ոխերիմ էր զանոնք հարստահարողներուն եւ տառապողներուն վրայ: Մէկ կողմէն կ'ջանար նաեւ Հայ սեղանաւորները միացնել եւ

անոնց բարեգործութիւն ընել սովրեցնել: Հայ եւ Հռովմէական սեղանաւորաց վրայ միանգամայն կ'հսկէր, որ մէկմէկու զէմ ատելութեամբ զիրար կործանել կ'սկրտին. ինք անոնց հաշտարարն էր, եւ իր անունը բաւական էր զանոնք շուտով ի միութիւն բերելու:

Այս միջոցները սեղանաւորաց մէջ հակառակութիւն մը ծնաւ ընդդէմ ճանիկ Ամիրայի, որք միաբան ուխտեցին որ մեծ միաս հասցնեն անոր: Իմացաւ Պէղճեան եւ Ազնաւորեան Կարապետ Ամիրայի միջոցաւ զանոնք փոզերանոց հրաւիրեց: Նախ մեզմաբար եւ քաղցրութեամբ յորդորեց որ ճանիկ Ամիրային զէմ քինախնդիր չըլլան. եւ երբ տեսաւ որ դժկամակութիւն կցուցնեն հաշտութիւն ընելու, զայրացաւ եւ ծունկի դալով, անեղ ձայնով եւ խոժոռ հայեցուածքով ըսաւ անոնց. «Կհարցնեմ ձեզի, թէ դուք ինչ կ'կարծէք զձեզ, անա ճանիկն ես եմ, ինչ որ կրնաք ընել ըրէք որ տեսնեմ»: Ասի ըստ գրոց այն սպաստխանն է, թէ անգգամին պատասխան տուր իր ազգամութեանը համար: Բազմականներէն մէկն ընդմիջեց

Պէզգճեանի խօսքն ըսելով. «Տէր իմ, մինչեւ
ցայսօր ինչ հրաման ըրիր մեզի ու մենք չկա-
տարեցինք, մի բարկանար Տէր իմ, պատ-
բասս եմք ամենայն հնազանդութեամբ Զեր
կամբը կատարելու» :

Պէզգճեան մարդ զրկեց ձանիկ Ամիրային,
եւ փողերանոց կանչել տուաւ : Եկաւ ձանիկ
Ամիրայ եւ երբ սենեկին դռնէն ներս կ'ըտ-
նէր, ոտք ելաւ Պէզգճեան եւ հրամայուց որ
նստի : Իրեն հետեւելով բոլոր բազմականք
ոտքի ելան : Պէզգճեան սուրճ բերել տուաւ
անոնց, եւ բաւական յորդորելէն եւ ձանիկ
Ամիրային հետ զանոնք հաշտեցնելէն վերջը
զամենքն ալ պատուով իրենց անդն արձկեց :

Բայց այս հաշտութիւնը կեղծ եւ առ եր-
կիւղի էր, ինչպէս որ քիչ ատենէն յայտ-
նուեցաւ : Վասն զի սեղանաւորները փողե-
րանոցին վերատեսուէ Սհմէտ էֆէնտի սիրան
իրենց յանկուցին, եւ էֆէնտին ալ օր մը
կանչեց ձանիկ Ամիրան, եւ առանց պատ-
ճառանաց սկսաւ յոտին կեցուցած զանի նա-
խատել եւ յանդիմանել : Զգաց ձանիկ Ամի-
րայ թէ սկսկից թելադրուած էր էֆէնտին,
եւ եղած անարգանաց ալ չկարենալով հան-

դուրժել, ինչ յանցանք սենիմ որ կդատա-
պարտես զիս, գոչեց : Ահմէտ էֆէնտին ու-
զածն ալ այս էր. ուստի առիթ գտաւ այս
յանդուզն պատասխանէն, եւ Բ. Ռուրը
գանգաւ գրեց ձանիկ Ամիրային վրայօք, թէ
անկիրթ եւ անբաղաքավար կերպով իր պա-
տիւն արհամարհեց, եւ պէտք է որ աքսորուի
ի Շումուս, որպէս զի բարեկրթութիւն սովորի
եւ թէ ինչպէս խօսել պէտք է Տէրութեան
պաշտօնակապաց առջեւ : Արքունի հրովար-
տակով յանկարծակի աքսորուեցաւ ձանիկ
Ամիրայ ի Շումուս : Այս դէպքն իմացաւ
Պէզգճեան եւ չխռովեցաւ. բայց հաղիւ թէ
ամիս մ'անցած էր, երբ յանկարծ փողերա-
նոցի վերատեսուէ Սհմէտ էֆէնտին ինկաւ
իր պատուէն, եւ ձանիկ Ամիրայ վերագար-
ձաւ աքսորէն : Սասանեցան առ հասարակ
ձանիկ Ամիրայի բոլոր թշնամիներն, եւ ա-
մեն օր դողի մէջ էին, եւ զրեթէ ժամ առ
ժամ կսպասէին իրենց արժանի պատուհասն
ընդունելու. ըստ որում Պէզգճեանի խրատնե-
րուն անսաստելով, կերպով մը զինքն անար-
դած գանուեցան : Բայց Պէզգճեան չուղեց
ձանիկ Ամիրային թշնամիներն ըստ արժան-

ւոյն պատժել . բաւական համարեց որ զանոնք սասանեցուց եւ իր կարողութիւնն ու ամենամեծ ազդեցութիւնն անոնց յայտնեց :

Պէղճեանի վեհ ոգին որչափ խիստ էր աշխարհիս վայելչութիւններով յղբացած եւ անկրաւութիւններով ճոխացած անձերուն հետ, միշտ աշխարհիս ունայնութիւնն յիշելով, նոյնչափ պլ քաղցր էր աղքատին վրայ . իր այն պայծառ ու փառաւոր վիճակին մէջ անգամ աշխարհիս վայելքներէն համ չառած , ամեն ժամ ինքզինքն Աստուծոյ ամենակարողութեանն յանձնելով, հանդերձեալին մէջ իր կատարեալ միտթարութիւնը կը պատրաստէր : Հետեւեալ պատմութիւնը պիտի ապացուցանէ մեր ըսածն, որուն մէջ Պէղճեանի վեհանձնութիւնը, խոնարհութիւնն եւ առաքինասէր բարքը միանգամայն ակն յայտնի կերեւան :

Կիրակի օր մը ժամերգութեան աւարտմանէն յետոյ, Օրթագլուղի եկեղեցիէն ելած տուն կդառնար Պէղճեան . ճանապարհին վերայ աղքատ եւ գժուծ հանդերձով ծերունի մը տեսաւ . բարեւ սուաւ անոր եւ իր տունը հրավիրելով, պատուիրեց ծառայներուն որ

առնեն տուն բերեն, եւ ինքն յառաջ անցաւ ու տուն գնաց : Եկաւ ծերունին ալ, եւ երբ սենեակէն ներս կմտնէր, ոտք ելաւ Պէղճեան եւ ծերունւոյն ձեռքը համբուրեց, եւ քովը նստեցնելով ըսաւ . հայրիկ, կը յիշես արդեօք այն երկու ապտակներն որ երեսիս զարկիր առանց խնայելու : Ապշեցաւ ծերունին, որ Եէնիգաբուցի Չափըբ բէյը անուն նաւավարն էր . եւ գողալով մը կըսէ . Ի՞նչ կըսես Ամիրայ, այդ ինչ սոսկալի խօսք է որ իմ վրայօքս կընես : Պէղճեան կկրկնէ . չէ, դրպարտութիւն չէ ըրածս, Չափըբ բէյիգ, չես յիշեր որ ազայուկեանս ձկնորսութեան ետեւէ էի, եւ ամեն կիրակի քու նաւը կուգայի եւ ձկնորսութեան կպարապէի . անգամ մ'ալ երկուշարթի օր մը շուկայ երթալ շուղեցի, եւ ըսա սովորութեան եկայ նաւը որ ձուկ որոսմ . զիս տեսնելուդ պէս բռնեցիր ականջէս, եւ երեսիս երկու ապտակ գարնելով, այսօր կիրակի է որ ձկնորսութեան եկեր ես, շուտով շուկայ գնա եւ շըբայ որ դքեդ հօս տեսնեմ ըսիր . ապաակները կերայ, եւ գլխիկոր շուկայ դացի, եւ այդ տուած խրատդ այնչափ ազդեց ինձի

որ այն օրէն սկսայ իմ գործիս պարապիլ եւ պաշտօնիս աշալուրջ ըլլալ : ըստի հիմայ այս վիճակիս մէջ պարտական եմ քու երախտիքդ ճանչնալու : Մերունին ապշուի եամբ մտիկ կրնէր . հուսկ ուրեմն սիրաք փղձկեցաւ , եւ Աստուծոյ սքանչելագործութեանց վրայ հիացած , փառք տուաւ Աստուծոյ , որ Պէզճի Պօղոսի որդին այն փառքին մէջ ու աւետարանական հեղաճոգութեան եւ խոնարհութեան մէջ անսնելու ինքն արժանի եղեր է : Պէզճեան իւր քեռորդիներն ալ կանչելով ձերունւոյն ձեռքն համբուրել տուաւ . ճաշ ըրին եւ ճաշէն յետոյ Պէզճեան հանեց 500 զրուշ պարգեւեց ձերունւոյն , եւ պատուիրեց որ ամսէ ամիս գայ նոյնչափ գումարն ստանայ մինչեւ ցմահ իւր :

Առաքինութիւնը գովեստի կարօտ չէ . այս պատմութեան մէջ Պէզճեան գեղեցիկ օրինակ կուտայ այն հարուստներուն՝ որոնք աշխարհիս վաղանցիկ փառքով ճոխացած , եւ իրենց տկար մարդ մ'ըլլանին մոռցած են . եւ որչափ բարձրանան , այնչափ փառք կը շլանայ աչքերնին , եւ բոլորովին կմոռնան իրենց տկար արարած լինելն , եւ աշխարհիս

ժամանակաւ որ վայելքներուն մէջ յորդացած , յաւիտենական աշխարհին մշանջենաւ որ վայելքներն զգալէ հետի էին :

Արքունի վառօդապետ մեծահամբաւ Տատեան Սիմէօն Ամիրան 1842 մարտ 12 ին վախճանեցաւ եւ մեծահանդէս յուղարկաւ որութեամբ թաղուեցաւ ի Պէշիկթաշ :

Նոյն տարւոյն մէջ վախճանեցաւ նաեւ արքունի ճարտարապետ բարեպաշտօն Պալեան Գրիգոր Ամիրան , եւ մեծաշուք հանդիսիւ թաղուեցաւ յԻսկիւտար :

Այս երկու բազմերախտ ամիրայիները Հայոց ազգին երեւելի պարծանքն էին , թէ իրենց հաւատարիմ ծառայութեամբն եւ վարկովն առաջի Բ. Գրան , եւ թէ ազգիս վրայ ունեցած բազմաթիւ երախտիքովն :

Արքունի վառօդապետութեան եւ ճարտարապետութեան պաշտօնները հանգուցեալ բարեյիշատակ Ամիրայից հանձարոյն եւ գործունէութեան սեպհականուած ըլլալով , անոնց վախճանէն ետքը , հարկաւ նոյն պաշտօնները դարձեալ անոնց որդւոցը պիտի սեպհակոմսուէին : Բայց չատեր եղան եւ մահաւանդ օտարազգիք , որ ընծայներու եւ

կաշառքի միջոցաւ մեծ ճիգ թափեցին արքունական այս երկու պաշտօնները դրաւելու, շնորհիւ մեծ սպարապետ Խիւսրէվ փաշայի եւ ուրիշ նախարարաց, որ եթէ այս լինէր, յայտնի կերեւար թէ որչափ վնաս եւ ցաւ պիտի պատճառէր մեր ազգին :

Սակայն Պէզճեան այս մտպին ալ իր արիւնութիւնն ու ազգասիրութիւնը ցուցուց : Աճապարեց եւ իրեն կանչեց Միմէօն Ամիրայի որդին Պօղոս եւ ասոր հօրեղբայրն Յովհաննէս Տատեան, եւ զանոնք երկուքն ալ Սուլթանին ներկայացնելով, խնդրեց որ հանգուցեալ Միմէօն հաւատարիմ ծառային վառօգապետութեան պաշտօնն անոր որդւոյն եւ եղբօրն յանձնելու շնորհն ընէ : Եւ Սուլթանին հրամանաւն յատուկ հրովարտախօլ Պօղոս Այ-Սաէֆանոյի վառօգարանին, եւ անոր հօրեղբայրն Յովհաննէս՝ Ազատլըյի վառօգարանին վառօգապետ կարգեցան :

Պէզճեան նոյնպէս ճարտարապետ Գրիգոր Ամիրայի որդին կարապետը ներկայացոյց Սուլթանին, որ իւր բարձր հրովարտախօլը զայն եւս ճարտարապետ կարգեց արքունի շինուածոց, նմա օգնական տալով՝ քեռայրն Յով-

հաննէս Սէրվերեան, որ աղգասէր, ուսումնասէր եւ բարեպաշտ անձ մ'էր :

Ուրախացան ճարտարապետ եւ վառօգապետ ամիրայից գերդաստաններն, եւ իրենց հետ բոլոր ազգն. ըստ որում այն երկու գերդաստանները հաւատարիմ ծառայք էին Սուլթանին եւ բարեսէր խնամարկուք : Վառօգապետ Պօղոս եւ Յովհաննէս Ամիրաները, նոյնպէս ճարտարապետ կարապետ Ամիրան ժառանգելով իրենց ծնողաց պաշտօններն, որ ըստ օրէ սկսան պայծառանալ, յառաջադիմել եւ օգտակար ըլլալ թէ բարեխնամ կառարութեան եւ թէ իրենց սիրելի Ազգին :

Պէզճեան այսպէս Ազգին երկու երեւելի գերդաստանները վտանգէ ազատելով՝ կանգուն պահեց, եւ զանոնք Ազգին պարծանքն եւ մխիթարութիւնն ըլլալէ չզաղարեցոյց : Պէզճեան Ազգին աղքատ եւ կարեկցութեան գլխոյ եւ խնամոց արժանի ընտանիքներն՝ ուրոնք գործել ոչ կարէին, եւ մուրանալ ամաչէին, գոնէ ամսական նպաստով մը մխիթարել չէր զլանար, ասոր համար ալ ժողով գումարեց Ազգային Պատրիարքարանի մէջ, եւ խորհուրդի կանչելով Հայոց բոլոր իշխան-

ներն, արհեստաւորաց գլխաւորներն, եւ յորդորեց զանոնք օգնութեան ձեռք կարկառելու անանկ ազքատաց վրայ: Եւ օրինակով մը աւելի զգայուն ըրաւ իր յորդորն. ըսաւ թէ «ամառուան երկար օր մը առաւելնէ մինչեւ երեկոյ անօթի մնացած ունիմ, վասն զի փող մը անգամ՝ չունէի, որ հաց մը գընելով՝ ուտէի, այս բանս արդի վիճակիս մէջ բոլորովին սուտ եւ երազ կ'թուի ինձ: Հիմա իմ քսակիս մէջ 4-5 դահեկան ունիմ, բայց գիտցէք եղբայրներ, որ այս սուտ եւ երազ է, վասն զի այսօր կայ, սակայն կարելի է որ վաղը չըլլայ, կարելի է որ դարձեալ մէկ փողի մը կարօտ ըլլամ. եւ ասոր տարակոյս չկայ, վասն զի շատ օրինակներ ունինք մեր աչաց առջեւ: Ուրեմն պէտք չէ որ մեր հարստութեան ապաւինինք, կրնայ ըլլալ որ մէկ ժամու մէջ բոլոր ունեցածնիս կորսնցնենք. ուստի պէտք է գիտնալ որ մեր ունեցածն Աստուծոյ պարգեւն է. ուրեմն Աստուած կկամի որ մենք մեր վայելքներով յզվացած ատեն, աւուր հացի կարօտ ազքասնեքը մտնանք, եւ մենք որ այսօր կարող վիճակի մէջ ենք, անկարող անձերը ինամարկել չլիու-

թանք: Եթէ կհաւատանք որ աշխարհի ձուտութիւններն ու փառքը վաղանցիկ, եւ զլւարափոփոխ են, պէտք չէ որ անոնց վրատանինք, այլ Աստուծոյ գթութեանը վրայ մեր յոյսը դրած, անոր ողորմութեան համար գոհանալով՝ մեր ձեռքէն եկած օգնութիւնն ընենք կարօտելոց, գուցէ օր մ'ալ մենք այն կարօտելոց կարգն ացնինք, եւ ուրիշէն նոյն օգնութիւնը տեսնելու եւ սպասելու կարօտ ըլլանք:»

Պէզճեանի լոկ ներկայութիւնն, եւ գործի մը առաջնորդ ըլլալը բաւական էին ասանկ ու ասոր նման շատ երեւելի գործեր յառաջ տանելու. սակայն այնպիսի բարեպաշտական գործի մը ձեռնարկութեանը համար երբ յորդոր ալ մատուց, նախկին կարօտ եւ նոյն միջոցին անկարօտ վիճակին մէջ զգացածն ամենուն տոչեւ զբաւ, անտարակուսելի եւ հարկ էր որ բոլոր ներկայ եղողներն իր խօսքին պիտի հետեւին:

Ուստի քննիչներ սահմանուեցան Պօլսոյ իւրաքանչիւր թաղերու համար, որպէս զի ողորմութեան արժանի կարօտեալները քննըուին եւ արձանագրուին:

Քննութիւններն ու արձանագրութիւններն եղան, եւ երկու կարգի բաժնուեցան կարօտեալները. մէկ մասն անոնք՝ որ աւուր հացի կարօտ էին, եւ միւս մասն անոնք՝ որ թէպէտ աւուր հացը հայթայթել կրնային, սակայն հանդերձէ եւ ուրիշ պիտոյքներէ զրկուած էին:

Յաջորդ շարթուն վերստին գումարեցաւ ժողովն եւ որոշուեցաւ առաջին կարգի կարօտելոց համար ամսէ ամիս հինգական (1) դահեկան տալ մարդ գլուխ. եւ երկրորդ կարգի կարօտելոց համար Ծնունդի եւ Զատկի օրերու մէջ մարդ գլուխ տասնեւհինգական դահեկան տալ: Ասոր համար քանակաց անոնք մը սահմանուեցաւ Պատրիարքարանի մէջ, եւ պէտք եղած գանձապետն ու համարակալները կարգուեցան: Ամեն մէկ ար-

1. Այս ամսական նուէրները նոյն ժամանակեւ ատնութեանը նայելով մեծ բաներ էին, ինչպէս որ բիւրաւոր շրթունք կօրհնէին այս ողորմութեան սնտուկին հաստատութեանը պատճառ եղողն. երթալով այս օական զրուշի նուէրն ալ ժամանակին սղութեանը հետ բարձրացաւ, մինչեւ բոլորովին վերցուեցաւ հիմայ:

հետաւորներէ ալ տարեկան տուրքեր սահմանուեցան, իւրաքանչիւրէն՝ իր կարողութեան չափովն: Եւքը Պէզճեան տասը հազար դահեկան գրուեցաւ եւ նոյն ժամուն բերել տուաւ, իրեն հետեւեցան: ուրիշներ ալ: Որոշուեցաւ որ ուրիշ տեղերու եւ զիւղերու աղքատներն ալ իւրաքանչիւրն իւր գիւղին բնակիչներէն խնամարկուի, եւ եթէ պակսելու ըլլայ արուելիք ամապկան ողորմութիւնը, պակսածը Տնանկաց սնտուկի գանձապետէն առնուի, անոնց եկեղեցւոյն վերատեսչին ստորագրութեամբը: Պէզճեանի պահուած էր ուրիշ նշանաւոր մեծագործութիւն մ'ալ, ոչ միայն Հայոց, այլ եւ Յունաց եւ Հրէից համար անգամ:

Թահիր Էֆէնտի անուն նախարար մը Էջֆաթ նալըբի անուանեցաւ 1832ին. ասիկա Սուլթանին հաճութեամբն ուղեց հոյատակ Ազգաց՝ Եկեղեցեաց, Աթոռոց եւ Վանօրէից եկամուտներն արքունի գանձը գրաւել, ուստի հրաման խրկեց Հայոց, Յունաց եւ Հրէից, որ իւրաքանչիւրն իր Եկեղեցեաց, Աթոռոց, Վանօրէից, Հիւանդանոցաց եկամուտներուն սոււմարն Էփքաֆ խրկել փութայ:

Բոլոր հպատակ ազգերը ցաւեցան այս լրոյն վրայ եւ ամենքն ալ այս ազեռէն ազատելու ակնկալութիւննին մի միայն Հայոց Ազգին վրայ դրած էին, յուսալով որ Ազգճեանի հր-
 զօր ազգեցութեամբն այս ազեռին առաջքն առնուի: Ազգճեան որ կզգար այս անիրա-
 ւութեան ցաւալի հետեւանքները, քանի մը օրէն արքունի պալատը գնաց, եւ մաքուր կանթեղ մը ձեռքն առած սրահին մէջ Սուլ-
 թանին սենեակին քով կանգնեցաւ աչքը կանթեղին վրայ: Այն միջոցին Սուլթանը դուրս կենէ սենեակէն, եւ Ազգճեանը տես-
 նելով, կհարցնէ անոր թէ ինչ է ձեռքինն: Տէր արքայ, սուրբն Յիսուս եւ սրբուհի մայր նորա Մարիամ, իրենց եկեղեցւոյն մէջ վա-
 ռելու իւր չունենալով, այս կանթեղն առ մեծազօր Տէրութիւն Ձեր զրկեցին, եւ իւր կանդրեն Ձեր Ահնափառութենէն:

Սուլթանը զայս լսելով ետ դարձուց իր նախկին հրամանն, եւ Բ. Դուռը հրաման զրկեց որ կայսերական հրովարտակ տրուի ի հաստատութիւն ամենայն եկեղեցեաց, վա-
 նօրէից հպատակ ազգաց, ինչպէս որ մինչեւ

այն ատեն էր, այնպէս մնայ միշտ եւ անփո-
 փոխ: Հրովարտակն եկաւ նաեւ մեր ազգային Պատրիարքարանը. մեծ ժողով եղաւ եւ կարա-
 պեա Նպիտոկոսոսն Եկեղեցւոյ բեմն ելնելով սքանչելի ատենաբանութիւն մ' ըրաւ, բնա-
 բան զնելով Սաղմոսին սա խօսքը, թէ է Տէառնէ եղև այս, և է սանչելի առաջի աչաց Տերոյ. մեծ ուրախութեամբ բարեմազթու-
 թիւններ ըրաւ վասն կենաց Սուլթանին եւ բարգաւաճման կայսրութեան Նորին, եւ վասն կենաց Ազգճեանի ազգային անզուգա-
 կան Բարերարի, որ ոչ միայն իր Ազգին սիւն ամրութեան եւ ապաւինի էր, այլ բոլոր հպատակ ազգաց իսկ. որով եւ ամնաման պար-
 ծանք Աղգիս եւ բոլոր ազգաց առջեւ:

Ազգճեան իր գթնաւ եւ բարեօրոյ բնաւու-
 րութեան հետ բարկացող էր նաեւ. բայց իր զայրոյթն անցնելէն վերջը փութով կզղջար, եւ եթէ պակտութիւն մ' ալ գործէր իր բար-
 կութեան միջոցին, զայն ջնջելու համար սէտք եղածն իր Հանդարտութեան միջոցին անօրի-
 նել կիսութար, եւ վերաւորուած սիրտեր թէ-
 ըլլային, բուժել եւ մխիթարել չէր վարանէր:

Հետեւեալ դէպքին մէջ ընթերցողը պիտի

դատէ թէ Պէղճեան իր կենացը մէջ ինչ ան-
 ջնջելի արատ մը պիտի թողուր իր անուան
 եւ բարեսրտութեանն, եթէ չուտով չփութար
 Ըլլալիքին առաջն առնելու, իր ազգու եւ
 հզօր ձեռնհասութեամբը :

Պէղճեան ինչպէս իր կենաց բովանդակ
 ընթացքին մէջ երեւեցաւ, բարեպաշտ էր յոյժ,
 գրեթէ ամեն օր յեկեղեցի կյաճախէր, եւ
 դմայլմամբ կյալիշտակուէր Աստուածային սըր-
 բազան պաշտամանց, արարողութեանց եւ
 մանաւանդ քաղցրանուագ երգոց :

Որչափ քաղցրաձայն դպիրք որ կգտնուէին
 Մայրաքաղաքին մէջ, գրեթէ անոնց ամենքն
 ալ կիրակէ օրերն Օրթա գիւղի Եկեղեցին
 կուգային, գիտնալով Պէղճեան Ամիրային հո-
 գեսէր եւ բարեպաշտ բնաւորութիւնն, որմէ
 կվարձատրուէին եւ կմեծարուէին միշտ :

Մեր մէջ սովորութիւն եղած է, որ եկե-
 ղեցւոյ դասին մէջ, ուր միայն քահանայք
 դպիրք եւ եկեղեցւոյ պաշտօնեայք պէտք է
 կենան. աշխարհական երեւելի անձեր ալ
 կերթան կկանգնին. անոնց նայելով շատ ան-
 գամ ժողովուրդն ալ հոն կխոնի, որով նե-
 ղութիւն եւ դժուարութիւն կուտան թէ քա-

հանայից, թէ դարաց եւ թէ եկեղեցական ու-
 ըրչ պաշտօնէից իրենց պաշտամունքը կատա-
 բելու մասին: Պէղճեան այս անկարգութիւնը
 նկատելով խորհուրդ տուաւ Եկեղեցւոյ քա-
 ըրդիչ վարդապետին, որ ազգու ծանուցմամբ
 արգելք դնէ, որպէս զի ժողովուրդը դասը
 չխոնի, եւ միանգամայն փակել տուաւ պա-
 հարանին դռներն ալ որ ժողովրդոց զիւ-
 րութիւն չըլլայ դասը մտնելու :

Սոյն ժամանակներս (1832) երեւելի էր
 Հայոց մէջ Մագսուտ Ամիրայ, որ Սուլթա-
 նին ներքին քարտուղարին սեղանաւորն էր,
 եւ անոր շատ սիրելին, որուն միջոցաւ Տէ-
 բութեան բոլոր բարձր աստիճան անձանց
 ծանօթացած էր, մինչեւ անգամ Սուլթանին
 իսկ: Ասիկայ սովորութիւն ունէր դասը քա-
 հանայից քով կանգնելու: Կիրակի օր մը Ե-
 կեղեցի եկաւ, եւ պահարանին դուռը փակ-
 ուած գտնելով, զայրացաւ եւ բաղխեց դու-
 ուրն, որ բանան: Ներսէն ըսուեցաւ թէ այս
 դրան բացուին արգիլուած է, որպէս զի ժո-
 ղովրդէն եւ ոչ մէկը կարող չըլլայ ներս մտ-
 նելու: Մագսուտ Ամիրայ այս պատասխանին
 վրայ խոռովուեցաւ, վասն զի իր պատուոյն

կգտչէր եւ ասի իրեն անարգանք մը սեպեց. ուստի սրտմտեցաւ, կանչել ասուաւ եկեղեցւոյն աւագերեց Տ. Գալուստ քահանայն, եւ այն արգելքը գնդին անարգելով, հրաման ըրաւ ինքնալ որ բացուի դուռը:

Պահարանին դուռը բացուեցաւ, ներս մըտաւ Մագսուտ Ամիրայ եւ իր հեանն եղողներն, եւ անցան ներսը բազմեցան:

Պէզճեան լսեց դուրսն եղած խօսքերն, եւ տեսաւ Մագսուտ Ամիրային գտան սնցնիլը լուց, բայց չուզեց որ անպատիժ թողու այս յանդգնութիւնը:

Սուլթանին ներքին քարտուղարն, որուն սեղանաւոր էր Մագսուտ, խիստ ազած եւ անագորոյն անձ մ'էր, նաւեր ունէր, եւ Բումէլի եւ Անատոու իւր զօրութիւնը աւրածած, ամեն կողմէ կկեղեքէր ժողովուրդն, ամենէն ոչխար, կով եւ ուրիշ միրգ աման գնով կժողվէր, եւ ինք ծանր եւ սուղ գնով կվաճառէր: Ասանկով շատ հարստացաւ, եւ Սուլթանին ալ սիրելի ըլլալով, Տէրութեան բոլոր պաշտօնակալաց հրամայել սկսաւ:

Այս աստիճանի բարձրացող, յաջ եւ յահեակ չնայող պաշտօնակալի մը վախճանն ալ

խիստ մօտալուտ սեպուելու է: Շատ չանցաւ Տէրութեան աւագանին առիթ գտաւ, եւ երբ Եղիստոսի փոխարքայ Մէհմէտ Ալի փաշային դէմ պատերազմ հրատարակուեցաւ, պատերազմի երթալու որոշեալ Արա շիւսէյին փաշային միջոցաւ, քարտուղարին վերայօք գանդատանաց զիր հասուցին առ Սուլթանն. իրր այն թէ, քարտուղարն իր ազանութեանքն Անատոլույի բնակիչները կեղեքած, եւ դամենքն յետին թշուառութեան ու աղքատութեան մէջ ի՞նչով ըլլալով, բոլոր ժողովուրդը պարտաւորեցուցած արիւն արցունք թափելու, եւ երկինք ու երկիր իրենց ազազակներով թնդացնելու:

Սուլթանը կարդալով զիրը, զայրացաւ եւ անմիջապէս հրաման ըրաւ որ քարտուղարը դուրս ելնէ պալատէն: Եւ այսպէս Մագսուտ Ամիրային ազաւէնն ու սիւնը կործանեցաւ:

Պէզճեան այս գէպքէն առիթ գտաւ, եւ ուղեց որ Մագսուտ ալ մի եւ նոյն փորձով խրատուի, եւ հասկնայ թէ աշխարհիս փառաց եւ մեծութեան փտահութիւն չըլլար: Ուստի երբ Սուլթանին իմացուց թէ քարտուղարին սեղանաւորն եւ սիրելին Մագ-

սուտ անունով մէկն է, յայնժամ հրաման ք-
րու Սուլթանն եւ Մագսուտ բանտարկուե-
ցաւ փոզերանոցին մէջ: Անոր հետ բանտար-
կուեցան նաեւ ճանիկ եւ Խնդիր Ամիրայ-
ներն, որոնք անպարտ էին. բայց Մագսու-
տի հետ ընկերութիւն ունենալով, իրենք եւս
պատժուեցան անոր հետ: Ասոնց երեքին ալ
սենեակները կըքուեցան, եւ արկղներն ու
հաշուետումարներն յանձնուեցան փողերա-
նոցին վերաանուէչ Նաֆիզ էֆէնտիին: Ա-
սիկա ալ պատեհութիւն գտաւ, եւ Սուլ-
թանին այնքան մեղապարտ ներկայացուց
բանտարկեալներն, որ անոնց զխապարտու-
թեան վտանգն ստուգութիւն եւ հաստա-
տութիւն գտնելու վրայ էր:

Զգաց Պէզճեան թէ բանտարկելոց վիճակը
վտանգաւոր է, ի խոր խոցեցաւ սիրտ իւր,
եւս առաւել խռովեցաւ մանաւանդ, երբ
լսեց թէ բանտարկեալներն Աճիչէչմէլի Սար-
գիս ազային միջոցաւ քահանայ մը խնդ-
րեր են մահուան պապրաստութիւն տեսնելու
համար: Պէզճեան բանտարկեալները զխա-
տելու համար սահմանուած կիրակի լուսնա-
լու գիշերը մինչեւ առաւօտ ազօթեց, եւ

խիստ կանուխ եկեղեցի իջաւ, Տ. Գալուստ
Հօր խոստովանեցաւ, եւ մեծաւ զղջմամբ
հաղորդուելով Քրիստոսի Ս. մարմնոյ եւ ար-
եան, եւ առանց սպասելու Ս. Պատարագին
եւ ժամերգութեան աւարտմանն, ըսաւ Տ.
Գալուստ Հօր. «Ահա ես ալ կերթամ կամ քան-
ոսրիեանքերուն հետ մեռնելու, կամ անոնց հետ
աղաքած ողջմամբ վերադառնալու. աղբիւր բերեմ,
Տէր ողորօքս բեր որ իմ առաջնութիւն լսեմ ըլլայ
Սուլթանին»: Գուրս ելաւ եկեղեցիէն եւ ուղ-
ղակի պալատը գնաց: Սուլթանը մեծ սրահը
մտած ատեն տեսու Պէզճեանն, եւ զարմա-
նալով նոյն օրն անչափ կանուխ գնալուն
պատճառը հարցուց: Պէզճեան առանց վայր-
կեան մը վարանելու Սուլթանին ասջեւ գե-
տին ինկաւ եւ լալագին պաղատանօք ըսաւ.
«Տէր իմ արքայ, սա երկուքէն մէկը կըխնդ-
րեմ Զեր Վեհափառութեանն, կամ բանտար-
կեալներուն ազատութիւնն եւ կամ իմ մահս
անոնց հետ:

Սուլթանը հարցուց, թէ Յարութիւն, ինչ
պատճառէ չարժեալ բարեխօսութիւն կընես,
երբ դու ինքդ իսկ գանգատեցար անոնց
վրայ: Կրկնեց Պէզճեան. ով Արքայ, անոնց

ընտանեաց եւ զաւակաց ազիրոզորմ գոռումն
 ու գոչումն եւ ողբը բոլոր գիշերս զղրղե-
 ցին Երկինքն ու Երկիրը, լեռներն ու ծովե-
 արձագանք կուտային անոնց պաղատանաց
 ձայներն, եւ ոչ վայրկեան մը կրցայ հանգիստ
 առնուլ անոնց աղաղակէն. սի Արքայ, ծա-
 ռաներդ ըստ մարգկուժեան կախային, բայց
 Խաղաւորները կզիջանին եւ անոնց տկարու-
 թեանը ներողամիտ կըլլան:

Սուլթանին գուժը շարժեցաւ, եւ ըստ
 խնդրոյ Պէզճեանի հրամանագիր խրկեց Բ.
 Դուան, որ բանտարկեալներն ազատուին եւ
 թող արուին իրենց տունն երթալու:

Երկրպագութիւն ըրաւ Պէզճեան վեհախառ
 Սուլթանին եւ արտասուելից ցնծութեամբ
 դարձաւ իր տունն, եւ ծովու վրայ նայող
 պատուհանէն անդադար կղխուէր, որպէս զի
 տեսնէր ազատելոց նաւակն, որ իր տանն
 առջեւէն պիտի անցնէր: Կէս օր եղաւ, եւ
 երբ չերեւցաւ եւ ոչ մէկը, կստկածել սկսաւ
 Պէզճեան թէ չըլլայ որ Հրամանագիրը չհա-
 սած սպաննութիւնն ի գործ դրուած ըլլայ.
 ուստի կանչեց իր սպասաւոր թէլի Պ. Յա-
 րութիւնն, եւ պատուիրեց անոր որ շուտով

փողերանոց երթայ, եւ անոնց ուշանալուն
 պատճառն իմանայ: Սպասաւորը դեռ նաւակ
 չէր նստեր, եւ աճա շանիկ Ամիրայ իր նա-
 ւակով եկաւ իր ծովեղերեաց տունն ելաւ,
 եւ իր ընտանեաց այցելութիւն չըրած, ան-
 ցաւ եկաւ Պէզճեան Ամիրային տունն:

Իմաց տուին Պէզճեանի թէ շանիկ Ամի-
 րան կուգայ. ոտքի ելաւ, գնաց սրանին
 դուան, ընդգրկեցին զիրար, եւ Պէզճեան
 ամենէն բարձր տեղը բազմեցուց զինքն, որ
 մահուան վտանգէն ազատած, եւ այլոյնմէ
 եղած, չկրնայով Պէզճեանի այս մեծ բարե-
 բարութեան վրայ ինչպէս շնորհակալ ըլլալը
 գիտնալ, սկսաւ լայ գառնապէս:

Մի եւ նոյն զգացմամբ լցուեցաւ Պէզճեանի
 սիրտն ալ: Քիչ մը ետքն եկաւ Մագսուտ Ա-
 միրայ. սեղեակէն ներս մտաւ եւ մտեցաւ
 Պէզճեանի ձեռքն համբուրելու. Պէզճեան
 ոտքի ելաւ, արոււմ հայեցուածքով մը անոր
 երեսը նայեցաւ, եւ ձեռքէն բռնեց եւ նըս-
 տեցուց ըսելով. «Սատուած ասպաշխարու-
 թիւն համարէ. ասոնք ասխարհիս փորձու-
 թիւններն են, որոնցմով պէտք է զգաստա-
 նանք, եւ զիմանաք թէ մարդ մահկանացու

ենք, եւ վտանգ ու աղէտ անպակաս են մեզի համար: Եղբայրներս, կրկնեց, թէ որ հարկ ըլլայ Տէրութեան պաշտօնակալի մը առջեւ ելնելու, ձեռք ձեռքի վրայ դրած, ահով ու գողով կ'մտնենք անոր քով, եւ խոնարհութեամբ երկրպագութիւն կընենք ու անոր հրամաններն ի գործ կ'դնենք. միթէ Բարձրեալն Աստուած անոնցմէ ստորին է, որ կիրակի օրերն Եկեղեցւոյ դռները ձիերով եւ կառքերով կ'լեցնենք, եւ չենք թողուր որ ժողովուրդը հանգիստ Եկեղեցի մտնէ ու ելնէ. ամբարտաւանութեամբ կ'մտնենք յԵկեղեցի, եւ ժողովրդեան կարգը կենալը փորձողութիւն համարելով, կանցնինք քահանայներուն դասն. ահա ասոնց համար է որ այսպիսի փորձութիւններու մէջ կ'լցնանք»: Այսպէս բաւական յորդորեցին ու միախաբեցին զկնի, ոտք ելաւ ու հրամայուց որ իրենց տունն երթան, ուր իրենց ընտանիքը կարօտով կ'պատէին զիրենք տեսնելու: Եւ զիրար ողջունելով մեկնեցան, եւ նոյն օրը մեծ ուրախութեան օր եղաւ թէ անոնց ընտանեաց եւ թէ համօրէն Ազգիս:

ՎԵՐՁ Ա. ԳԼԽՈՅ

ԲԱՐԵԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՔ ՊԵՁՃԵԱՆԻ

Սուլթանը 1831/ին Չանազ-գալէ գնաց նեղուցին բերդերը տեսնելու համար, հետը տարաւ նաեւ Պէզճեանը: Չանազ-գալէցիք պատեհութիւն գտան խնդրելու Պէզճեանէն, որ Հայոց եկեղեցւոյ շրջապատ մը շինուի, ըստ որում եկեղեցին ճանապարհի վրայ ըլլալով, անցորդներէն շատ կ'նեղուէր: Պէզճեան առանց ժամանակ անցնելու, իսկոյն կ'ատարել տուաւ անոնց խնդիրն, եւ եկեղեցին շուտով մը շրջափակեց ծախքն իւր Քըսակէն ընելով:

Ալէլիպօլուի եկեղեցւոյնք, լսելով Չանազ-գալէ եկան, եւ նախ Հնորճակալութիւն մատուցին Պէզճեանի, այն բարեաց համար, որ ինք տարի մը յառաջ Ալէլիպօլուի եկեղեցւոյն նորոգ շինութեան հրամանն ստացած էր Բ. Գոնէն. յետոյ շինութեան ծախուց հաշիւը ներկայացուցին Պէզճեանի եւ նա սիրով հատոյց տասը հազար դահեկան, որ շինութե-

նէն մնացած պարտքն էր, ուրախութեամբ զանոնք արձկեց :

Սուլթանն ելաւ Չանագ-գալէէն եւ գնաց յԵտիրնէ . հետն էր նաեւ Պէղճեան : Հոն ալ եկեղեցւոյն պարտուց ցուցալը ներկայացուեցաւ Պէղճեանի : Ժողովի կանչեց տեղւոյն բոլոր երեսելիներն եւ Առաջնորդ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոսն՝ ի տուն Պարտիզպանեան կարագետ ազայի, եւ հոն քննելով եկեղեցւոյն շինութեան հաշիւն, եւ մնացած պարտուցը համար բաժանորդազրութիւն մը բանալով, նախ ինքը մեծ գումար մը գըրուեցաւ, որուն հետեւեցան տեղւոյն Առաջնորդն եւ բոլոր ժողովականք եւ այսպիսեաւ եղած պարտքէն աւելի եղաւ հանգանակութիւնն, յետոյ իր գրուած գումարը հոն բերել տուաւ եւ ինքրեց Առաջնորդէն եւ միւսններէն որ իրենց գրուած գումարներն ալ անմիջապէս բերել տան : Պէղճեանի առաջարկն անմիջապէս կատարուեցաւ : Ուստի պարտատէրները կանչել տուաւ, եւ անոնց պահանջքն իր ներկայութեանը վճարել տալով, անոնց ձեռքի պարտամուրճակները պատուել տուաւ : Բոլոր ժողովեալներն օրհնու-

թեամբ, դուխտով եւ բարեմազութեամբ բաժանուեցան իրարմէ : Երկար ժամանակ մտաւանջութեան առարկայ եղած բան մը, երբ անսկիւնունելի զօրութեամբ անմիջապէս ի գլուխ կհանուի, հարկաւ մտաւանջութիւն կըողներուն համար մեծ շնորհակալութեան տեղի կուտայ : Թէպէտ եւ գործն ի գլուխ հանողներն լրեսը էին, բայց զանոնք մէկմէկու քով բերող, խոստացածնին անմիջապէս վճարել տուող զօրութիւն մը պէտք էր ու ան ալ Պէղճեան եզաւ իւր բարի օրինակովն : Էտիրնէ եկան Մալգարացի Հայեր, եւ Պէղճեանին աղերսազիր տուին, որով կծանուցանէին թէ եկեղեցւոյն պարտքն այնքան ծանրացած, եւ պարտատէրներն ալ այնքան անզթացած են, որ եթէ քիչ ժամանակէ չվճարուի, եկեղեցին հարկաւ պիտի փակուի : Պէղճեան տուաւ պարտքն եւ պատուեց մուրճակներն, եւ ուրախութեամբ տեղերնին զարձուց իրեն զխնող Մալգարացիներն, եւ ինք ալ Սուլթանին հետ Պօլիս վերադարձաւ :

Պէղճեան՝ աղգային երկպառակութեան առթիւ արսորուեցաւ, եւ հաղիւ տեւեց մէկ տարի եւ վերադարձաւ 1823ին, նախ

եւ առաջ ձեռքի Հիւճայունի սեղանաւորու-
թեան պաշտօնն ստացաւ : Հինգ վեց ամիս
եաքը վերստին փողերանոցի տեսուչ կար-
գուեցաւ , եւ օր օրի փառօք եւ պատուով
կյառաջադիւնէր . եւ Սուլթան Մահմուտ Բ.
հօր ինքնակալին ալ սիրելի ըլլալով , օր օրի
իշխանութեամբ կճոխանար , եւ առանց կա-
սելու բարեգործութենէ , անընդհատ աղ-
քատին եւ տառապելոյն գթութեան ձեռք
կկարկատէր :

Պէզճեան իր անթիւ բարեգործութեանց
միջոցին չէր մոռցած նաեւ հաստատուն բա-
րիք եւ իր անուան մշանջենաւոր փառք եւ
յիշատակ ըլլալիք ձեռնարկութիւններն : Ե-
կեղեցիներ շինեց կամ Պորոգեց . զանոնք
ընտիր ընտիր զարդերով լցուց ու զեղեցկա-
ցուց , աղքատները կերակրելէ , տնանկները
մխիթարելէ չկասեցաւ , եւ անոնց համար
մշանջենաւոր ողորմութեան անուակ մը հաս-
տատեց . այսու ամենայնիւ չմոռցաւ նաեւ
դպրոցներն եւ անոնց կարեւորութիւնը : քաջ
գիտնալով որ եկեղեցեաց պայծառութիւնը
դպրոցներէն կախումն ունի , ինչպէս նաեւ
աղքատաց թուոյն օր քան զօր նուազումը

դատարանիութենէն կսկսի . ուստի անմի-
ջապէս կգործադրէր՝ ինչ որ իր ժամանակին
պէտքն ու պարագայները կներէին , եւ ինչ
որ իր բնական լոյսն ու հանճարն իրեն կա-
ռաջնորդէին :

Պէզճեան օր բազմաթիւ մեծագործութիւն-
ներով անուանի կհանգիստանար , իրեն պահ-
ուած էր նաեւ այնպիսի մեծագործութիւն
մ'ալ , որ ազգին համար մեծ բարեբաղդու-
թիւն մ'էր . այն է Ս . Երուսաղէմի մէջ Ս .
գերեզմանին վրայ մեր Ազգին քահանայից
Ս . պատարագ մատուցանելու արտօնութիւն
ստանալն :

Պէզճեան՝ Հելլենացւոց դէմ Բ . Դրան պա-
տերազմ հրապարակելը պատեհ առիթ հա-
մարելով , ազերսաղիք մը պատրաստեց ու
բոլոր Ազգին մեծամեծաց ստորագրել տալով
պահեց , որն որ Սուլթանին մէկ ուրախ ժա-
մանակին մէջ տուաւ անոր : Եւ Սուլթանը
հրաման ըրաւ որ Խաթի շիւհադեան տրուի ,
որպէս զի Հայերն ալ Յունաց եւ Լատինաց-
ւոց հետ ամեն օր Ս . Պատարագ մատուցա-
նեն Քրիստոսի Ս . Գերեզմանին վրայ : Հրո-
վարտակը խրկուեցաւ յԱզգային Պատրիարքա-

բանն, եւ նախ ժողովի մէջ կարգացուեցաւ եւ ազա Մայրաքաղաքիս բոլոր եկեղեցեաց եւ բոլոր գաւառաց ծանուցուեցաւ մեծագոր Տէրութեանն անուամբ այս նոր արտանութիւնն, եւ այն օր ամեն Հայ առ հասարակ ուրախութեան տօն կատարեցին:

Պէզճեանի զթասէր եւ բարեօէր ողին այնչափ մեծ համբաւ ստացած էր, որ ամեն կողմէ եւ ամեն կարգէ կարօտեալներ իրեն կղիմէին, եւ սլարապ չէին գառնար. եւ այնպէս Պէզճեան առանց բարեգործութեան օր չէր անցնէր: Շատ աղքատներ եւ երխասարդներ իրենց յուսաշատութեան միջոցին մէջ, ոչ միայն ժամանակաւոր միսիթարանաց շնորհ մը կստանային Պէզճեանէ, այլ եւ իրենց արուեստը մշակելու կամ օր եւ է սուեւտուր մը բանալու եւ շարունակելի ապրուստանին հոգալու հաստատուն գրամագլուխ կընդունէին:

Պէզճեան՝ առատագութ եւ բազմերախտ սրտի սէր ըլլալով, մի միայն իր մխիթարութիւնը բիւրաւոր կարօտեալներու օրհնութեանց եւ բարի հայցուածոց մէջ կգտնէր, եւ այն վտանգալից վիճակին մէջ իրեն զօրա-

վիզ աղքատին բարեմաղթութիւններն ունէր, որով միշտ սլարդերես՝ իր պաշտամանը մէջ, յաջողակ՝ իր ծանր եւ բազմակնճիռն ձեռնարկութեան մէջ, եւ անձերբակալ իրեն դէմ լարուած որողայթներուն մէջ կգտնուէր, ի մեծ նախատինս նախանձոտ սրտերու:

Պէզճեանի առաջին բարեգործութիւնն եղաւ: Գարթալի մէջ, (գիւղ Կ. Պօլսոյ Մեծ կղզւոյն դէմ) ուր զբօսանաց համար երթալով, եւ տեսնելով զիւղացւոց հիւրասէր բնաւորութիւնն, ուղեց իր բարեարտութեանը մէկ յիշատակը թողուլ հոն, եւ որպէս զի գիւղացւոց ուղածն ըլլայ, հարցուց անոնց թէ ինչ բանի պէտք ունին: Խեղճ գիւղացիները մեծ ուրախութեամբ խմացուցին թէ՛ գիւղին եկեղեցին քայքայելու վրայ է, եւ կարողութիւն չունին զայն նորոգելու, եւ թէ զպրոց չունին, որուն համար իրենց տղաքներն անաւօտէն մինչեւ երեկոյ փողոցներն ասղին անդին խաղալով ժամանակինն սլարապ կանցնեն: Պէզճեան խօստանալով նոցա բաղձանքն յօժարութեամբ կատարել, եկաւ Պօլիս եւ Տիւղեան Զէլէպիին միջոցաւ Գարթալի եկեղեցւոյն նորոգութեան, զպրոցի մը շինու-

թեան, եւ եկեղեցւոյն բակին մէջ ազբիւր մը հաստատելու հրովարտակն ստացած, վերագարձաւ ի Գարթալ, հետը տանելով նաեւ Տէօվէթ Հայ ճարտարագետն, եւ թէ եկեղեցին, թէ դպրոցն եւ թէ ազբիւրն իր քսակէն շինել տուաւ. եւ իր ըրածը հռչակել չուզելով Տիւրքեանին կողմէն շինել տուած ձեւացաւ: Այսպէս յիշատակաց արժանի բարեգործութեամբ մը Գարթալցւոց սիրալը լցոյց եւ նոցա ուրախութեանն եւ մխիթարութեան պատճառ եղաւ:

Արքունի նաւարանին մէջ Բ. Գրան կողմանէ եկեղեցի մը իւր չորս որմերով եւ առաստաղով մը միայն շինուած յանձնուեցաւ Ազգիս. եւ որովհետեւ անյարմար էր եկեղեցական զբից եւ հոգեւոր մատակարարութեան, Պէզճեան յանձն առաւ զայն իր քսակէն շինել, եւ աւարտել տուաւ եւ եկեղեցական ամեն կարեւոր սպասներով եւ անօթներով զարդարեց: Օծման օրը զայն Ս. Յարութիւն անուանակոչել տուաւ ի փառս Ս. Յարութեան Փրկչի Տեառն մերոյ: Եւ որովհետեւ եկեղեցին իրեն սեպհական ժողովուրդ չունի, որ քահանայ մը չահելու չափ կարողութիւն

ունենայ, Ս. Աստուածածնայ Մայր եկեղեցւոյն 5000 զուրուշ յանձնեց (4000 ոսուլի), այն պայմանաւ որ ամսէ ամիս 50 զուրուշ շահը արուի Գասըմ-փաշայի Ս. եկեղեցւոյն որպէս զի այն տեղի քահանայք յիշեալ եկեղեցւոյ մէջ քահանայագործութիւնը կատարեն: Այս կարգադրութիւնը Մայր եկեղեցւոյ ղիւանին մէջ արձանագրել, եւ Պատրիարքի ստորագրութեամբ վաւերացնել տուաւ:

Ասկէ յառաջ 1826 Յուլիս 8ին պատահած մեծ հրդեհին, որուն երկայնութիւնը Պահճէ-Գաբուլէն մինչեւ Լանկայ, եւ լայնութիւնն Այա-Սօֆիայէն մինչեւ Սուլթան-Պայազիտ էր, այրեցան ոչ միայն փայտաշէն շինուածներն, այլ եւ քարուկիր պանդոկներ, մզկիթներ, բաղանիքներ, նաեւ Գում-գաբուլի Մայր եկեղեցին, եւ Ազգ. Պատրիարքարանը: Մեծ եղաւ Պէզճեանին ձեռնառութիւնը հըրկիղեալներուն, շատ զբամ տուաւ նաեւս կարապետ Պատրիարքին, որ ասղին անդին անձամբ շրջելով արժանաւոր հրկիղեալներու բաշխէ, եւ զամենքն ալ մխիթարէ առանց տուողին անուեր տալու: Մարդասէրն Պէզճեանն ոչ միայն Հայոց ըրաւ այս բարերարու-

Թիւնն, այլ եւ Յունաց եւ Տաճկաց իսկ իմամ-
ներու ձեռօք. ոմանց համար տուն շինել,
ոմանց բնակութեան տեղւոյ վարձ, ոմանց
կարեւոր կան կարասիք, եւ ուրիշներու ալ
աւուր պարէն տալով:

Այս միջոցներուն մէջ ուրիշ ազդօգուտ
մեծ բարեգործութիւն մ'ալ ըրաւ: Պալատոյի
Գէորգ պատուելիին բազմավաստակ երկասի-
րութիւնը, Պարսկերէն եւ Հայերէն մեծահա-
տոր բառարանը, Փէշտմալճեան Գրիգոր վար-
ժապետին քով դասուելով ի յիշատակ իւր
անուանը տպագրութեամբ ի լոյս ընծայել
տուաւ, սրբագրութիւնն եւ ուրիշ ծանօթու-
թիւններն յանձնելով Տիւզեան Յակօբ Զէլէ-
պիին: Այս կերպով երեք կերպ բարեաց
պատճառ եղաւ, մէյ մը որ Հեղինակին բազ-
մավաստակ երկասիրութիւնը կորստեան կամ
ուրիշին հեղինակութիւն սեփնականելու վը-
տանգէն ազատեց. Բ. Պարսկերէնի հետեւող
անձանց մեծ դիւրութիւն մատոյց. Գ. որ ա-
մենէն առաւելն է, այնպիսի մեծազիր եւ մե-
ծածախ տպագրութիւն մը ձրի ընծայեց Ազ-
գիս, ամեն դպրոցներուն մինչեւ հեռաւոր
երկիրներ խրկել չզլանալով:

Ճիշդ ասոր նման փութաց նաեւ ձեռնաու-
ըլլալ Ահնեստիկի Մխլթարեան Հարց Խմբագ-
րաց Հարկագեան ընդարձակ բառագրին տպա-
գրութիւնը, զոր չլրացաւ տեսնել իր կենդա-
նութեանը. բայց իր ուսումնասիրութիւնն
եւ ազգին մտաւորական զարգացմանը վրայ
իր ժամանակին պահանջմանէն աւելի ջանք
ունենալը հաստատեց թէ այս եւ թէ անկէ
ետքը պատահած ուրիշ առիթներու մէջ:

Անակնկալ ժամանակներու մէջ Սուլթանին
կողմանէ ստէպ ստէպ կանչուելուն համար,
Պէդճեան ալ իր բնակութիւնն Ենի-գարու-
շէն Օրթա-գիւղ փոխադրեց 1824ին:

Այս տեղափոխութիւնը զինքը դարձեալ
մեծ բարեգործութեանց առաջնորդեց: Պէդ-
ճեան Օրթա-գիւղ գաւուն սէս, տեղւոյն Ե-
կեղեցւոյն եկեղեցւաններն ալ շունջ եւ ոգի
ստնել սկսան, եւ օր մը խոստովանահայր
քահանային միջոցաւ պատեհութիւն գտան
իմաց տալու եկեղեցւոյն շինութեան ժամա-
նակէն մնացած 100000էն աւելի պարտքը:

Պէդճեան որ իր խորագիտութեամբ աղէկ
տեղեկութիւն ունէր եկեղեցւանութեան վի-
ճակին, մուրացկանութեան եղանակներուն

եւ պարտուց դիզման պատճառներուն, աղէկ հարցութիորձներով քննեց զանոնք. եւ վերջապէս իմացաւ թէ Եկեղեցւոյն շինութեան ժամանակ, թէպէտ ոմանք ձեռնառուութիւն ընել խոստացած էին, իրենց անունն ալ զբրանց վրայ, յիշատակարաններու մէջ արձանագրել տուած, բայց յետոյ բան մը վճարած չէն: Աւստի Պէղճեան սրամտելով այն անպատաններու վրայ, յիշատակարանաց արձանագրութիւնները ջնջել տուաւ, եւ ինք վճարեց պարտքն ու զարգարեց նաեւ Եկեղեցին ընտիր ընտիր զարդերով, նուիրելով Եպիսկոպոսական եւ քահանայական զգեստներ սակեթել յօրինուածով կարմիր բեհեզներու վրայ. ականակուռ գաւազան, նաեւ գեղեցիկ շուրջառներ, փորուբարներ, սաղաւարաններ, սկիհ, եւ սկիհի ծանր ծածկօցներ, արծաթեայ մեծ խաչեր, բուրվառներ եւ քշոցներ, արծաթապատ Աւետարաններ, խիտ ընտիր վարագոյրներ եւ ամեն տեսակ եկեղեցական կարեւոր զարդեր, որոնցմով Օրթո-գիւղի Եկեղեցին պճնուեցաւ եւ տեղւոյն եկեղեցւոյն աղաններն ալ փառաւորուեցան:

Գուժ-գաբուլի Մայր եկեղեցւոյն այրմանէն

վերջը, դեռ շինութեան հրովարտակը չէր ելած, օր մը Պէղճեան Եհնի-գաբու բաղանիք գնաց եւ նոյն ժամուն Սուլթանէն կանչուեցաւ. Պէղճեան փութաց անմիջապէս արքունական պալատ երթալու: Սուլթանը տեղեկացած ըլլալով Պէղճեանին բաղանիքէ գալը, կհարցնէ թէ հագիստ էիր բաղանիքին մէջ: Պէղճեան որ ասանկ բարեպատեհ առիթները չէր կորսնցնէր, մանաւանդ թէ ինք կհնարէր ու կստեղծէր, խոնարհելով Սուլթանին կիսմացնէ, թէ սակաւին այրած եկեղեցին աւերակ մնացած ըլլալով, նոյն օրը՝ կիւրակէ այն աւերակին վրայ, ցուրտ եւ խոնաւ օդի մէջ գլխիբաց աղօթքի կենալով մտեր, եւ բաղանիք երթալ հարկադրեր էր, յայնժամ Սուլթանը կհրամայէ որ յիշեալ եկեղեցին առաջինէն աւելի շքեղ կերպով շինուի: Պէղճեան արտասուալից օրախոսութեամբ կհամբուրէ Սուլթանին ոտքն եւ տուն դռնալով իւր սպասաւոր Թէլի Պ. Յարութիւնն աւետաւոր կխրկէ առ կարապետ Պատրիարքն:

1828 փետրվար 3, բուն բարեկենդանի օրն Մայր եկեղեցւոյն շինութեան հրովարտակն եկաւ ՚ի Պատրիարքարան, եւ Պէղճեան իս-

կոյն հրաւիրելով արքունի ճարտարապետ Քրիզոբ Ամիրսն եւ Մ. Տէօփլէթ կարապետ ճարտարապետն, եկեղեցւոյն ձեւը գծադրել եւ պատրաստել տուաւ անոնց : Եւ փետր . 10 ին հիմնադրութիւնն եղաւ, եւ շինութիւնն անընդհատ տեւեց մինչեւ սեպտ . ամսոյ վերջը : Երևուածքը խիստ փառաւոր եւ ընդարձակ եղաւ . երեք մեծ եւ երեք ալ փոքրադիր եկեղեցիներ, բաց ի աւանդատուններէն եւ պահարաններէն, եկեղեցւոյն հիւսիսային կողմը հայ լեզուի դասախօսութեան համար ուսումնարան մը եւ հասարակ ընթերցանութեան եւ երաժշտութեան համար վարժոց մը . ուսումնարանին մերձ ալ աւազան մը, միշտ ջրալից պատրաստ, եւ անոր քով ջրհանակիրներու սենեակներ, եկեղեցւոյն դիմացն ալ ազգային Պատրիարքարանը վայելուչ կերպով շինուեցան :

Հոկտ . 14 ին եղաւ Ս . Եկեղեցւոյն օծումն այնպիսի հանդիսաւոր կերպիւ, որ անոր նմանը դեռ մինչեւ այն ատեն Պօլսոյ մէջ տեսնուած չէր . կարապետ Պատրիարք նախ Մայր եկեղեցին օծեց յանուն աիրամօր Ս . Կուսի ի պատիւ հրաշալի վերափոխման նորին . երկ-

րորդն, որ անոր հիւսիսային կողմը կիյնայ օծեց Աստուածատուր Արքեպիսկոպոսն յանուն Ս . Խաչի : Երրորդն որ Մայր եկեղեցւոյն հարաւային կողմը կիյնայ, Երեմիա Արքեպիսկոպոսն յանուն սրբազան առաքելոյն Յակոբայ եւ Յովհաննու որդւոցն որում ման : Մայր եւ Ս . Խաչի եկեղեցիներն անջրպետող եկեղեցին օծեց Յովհաննէս վարդապետ Ս . Երուսաղէմի Պատրիարքի փոխանորդն յանուն հրաշախառ Յարութեան Քրիստոսի, ի խնդրոյ Պէդճեան ջերմուանդ Ամիրային : Որդւոցն որուման եկեղեցւոյն կից եկեղեցին օծեց պատրիարքական փոխանորդ Բարթուղիմէոս վարդապետ յանուն Ս . Ծննդեան Քրիստոսի . վեցերորդն որ Ս . Խաչ եկեղեցւոյն հիւսիսային կողմը կիյնայ, օծեց Անդրէաս վարդապետ յանուն Ս . Հրեշտակապետաց : Ետա զիւրին է մակաբերելը թէ այսպիսի մեծ շինուածքի մը համար որչափ աշխատութիւն, հող եւ մեծագումար դրամ կհարկաւորին . բովանդակ ծախսն Յ միլիոն դահեկանն անցաւ . իւրաքանչիւր ազգային ըստ իւր կարողութեան ձեռնաուր եղաւ այս շինութեան ծախուցը . մանաւանդ հարուստ

սեղանաւորներն, որոնք ակնածելով Պէղճեանէն, իրենց սովորական տուրքէն եւ ողորմութենէն աւելի նպաստեցին:

Այսպիսի ազդային շինուածոց կամ ուրիշ պիտոյից համար դրամ պէտք եղած միջոցին կփոզվէր սեղանաւորներն, եւ նախ ինք նշանաւոր գումար մը նպաստ կգրուէր, եւ յետոյ շատ անգամ իւրաքանչիւրն ինք կնշանակէր իրենց կարողութեան համեմատ, եւ ցանկը կցուցնէր անոնց, եւ ոչ ոք չէր համարձակեր ըսել թէ կարողութիւն չունիմ, կամ չեմ ուզեր այնչափ գումար մը վճարել: Երբեմն ալ Պէղճեան ինք դիտմամբ ցանկէն գուրս կթողուր այն անձն որուն գո՞ սըրտով նուիրատու չըլլալը զիտէր, բայց միւսը զխանալով նորա միտքն ու հետեւանքը, կերթար կպաղատէր Պէղճեանին, որ այն բարեգործութենէն զինքը չզրկէ, եւ եթէ Պէղճեան զիջանէր, իրեն շնորհք մը ըրած կը սեպուէր. այսչափ մեծ էր Պէղճեանի ազդեցութիւնն, եւ փոխանակ նուէրընկալին աղերսել տալու, նուիրատուին աղերսել կուտար: Շատ անգամ այսպիսի պարագայից մէջ Պէղճեան կկանխէր իւր բաժինը տալու,

ուս որ կպատկանէր, եւ ուրիշներն ալ իւր այս օրինակին կհետեւէին: Պատմութեանս ճշգութեանը դեռ կենդանի վկայներ կան:

Պէղճեանի այս կերպով հաւաքած նպաստներն երկու միլիոնի հասան. եւ կէս միլիոնի չափ ալ գրեթէ Պէղճեան ինք վճարած էր. պարտքը մնաց հազար երկու հարիւր քսակ: Պէղճեան սիրով յօժարեցաւ այս սարաքն ալ ամբողջ վճարել Սախայեան Մ. Մարտիրոս աղային ձեռքը, որ եկեղեցւոյն հոգաբարձուն էր. այն ալ այմանաւ որ մէկ քսակին հարիւր փարա շահ հաշուելով, ամսէ ամիս երեք հազար զրուշ շահն եկեղեցւոյն հոգաբարձուները մշտնջենապէս վճարեն, երկու հազար հինգ հարիւրն եկեղեցւոյն սուսնարանին եւ վարժոցին, եւ հինգ հարիւրն ալ Գարթալի դպրոցին զոր ինք կառուցած էր: Գեղեցիկ հեռատեսութեամբ եւ իր բարեգործութիւններուն յիշատակն յաւիտեան անսոսաց պահել տալու սուրբ խորհրդով Պէղճեան այս նպաստը կշնորհէ անխախտ կտակաւ: Պէղճեան կզգար որ եկեղեցւոյն պայծառութիւնը դպրոցներով կըլլայ, եւ զիտէր նաեւ իր ժամանակի մար-

դոց գաղափարն, որոնք չէին կրնար բժշկու-
նել թէ դպրոցն ինչ է, այնպիսեաց համար
եկեղեցին ուրիշ, դպրոցն ուրիշ. եւ թեր-
եւս եկեղեցոյն եկամուտը դպրոցի յատկա-
ցընելն անգամ մեղք կսեպէին. (իրենց քոս-
կը լեցնելը մեղք չէին սեպել) ուստի ասանկ
անօրէնութիւն մը խորհեր ու որոշեր է որ
եկեղեցին պարտաւոր ըլլայ դպրոցը խնամել
անխափան: Ասոնք վկայուած եւ Պատրիար-
քաց եւ իշխանաց վաւերացուցմամբ հաս-
տատուած բարեգործութիւններ են որ մենք
գիտենք եւ հիմայ ի լուր աշխարհի կ'ոչա-
կենք. սվ գիտէ, այն առատաձեռն Անձն
ուրիշ ինչ բարեգործութեանց որոշումներ
ունեցեր է արդեօք, եւ զանոնք գործադրելն
որոնց եւ ինչ եղանակաւ յանձնած է, իր
անունը ծածկելու ստիպուելով թերեւս ժա-
մանակին քաղաքականութենէն, եւ թէ ար-
դեօք յանձնարարութիւններն ամբողջ եւ ըստ
կամաց Պէզճեանի կատարուած են թէ բը-
նաբարուած: Հոս է ահա միոյն փառքն եւ
միւսին նախատինքը:

Պէզճեան խիստ ծանրագին եւ խիստ ըն-
տիր եկեղեցական ամեն տեսակ զարդեր

անթերի ընծայեց նաեւ Մայր եկեղեցոյն
ալ, նոյնպէս Իւսկիւտարու Ս. Խաչ եկեղեց-
ոյն, որոնց ամենուն վրայ իր յիշատակու-
թիւնն արձանագրուած է: Նաեւ կհաւաս-
տեն մեզի թէ գաւառներու մէջ ալ շատ ե-
կեղեցիներ կկրեն Պէզճեանի մէկ եւ աւելի
յիշատակն եղած եկեղեցական զարդեր:

Առանց մոռնալու հոս կ'յիշատակենք նաեւ
թէ Պէզճեանի քոյր Համասփիւռ բարեպաշ-
տուհի տիկինն իր ծախիւքն ի հիմանց նորո-
գել սուաւ էյուպի Ս. Եղիա եկեղեցին, իսկ
անոր զարդարանքը Պէզճեան հոգաց:

Գումգաբուի Մայր դպրոցն, որ հիմա Ղու-
սաւորչեան դպրոց կըսուի, կիսակործան մը-
նացած էր: Պէզճեան իր քսակէն նորոգեց
զայն, եւ յանձնեց ոսկերիչ արհեստաւորնե-
րուն որ այն դպրոցին պէտքը հոգան:

Գումգաբույի դուրսը Հայ ձկնորսներու
բնակութիւն էր, հոն ոչ դպրոց կար եւ ոչ
եկեղեցի: Երկու դպրոց չինել սուաւ, մէկն
իր հօրը Պօղոսի յիշատակին, եւ միւսն իր
մօրը Վառվառեային. ուստի մասնչ սղայոց
վարժարանն յանուն Ս. Առաքելոյն Պօղոսի
նուիրեց, եւ աղջիկ սղայոց վարժարանն յա-

նուն Ս. Կուսին Վառվառեայ: Եւ գիտնաւ լով տեղւոյն աղքատ բնակչաց անկարողութիւնն այս վարժարաններուն պէտքը հոգալու մասին, 230 հազար զրուշ տուաւ Մայր եկեղեցւոյն, այն դաշամբ որ ամէտ ամիս հազար զրուշ շահն անխափան վճարէ յիշեալ երկու վարժարանաց: Այս դաշինքն Ազգային ժողովով, եւ Ստեփանոս Պատրիարքին եւ անոր նախորդ Կարապետ եպիսկոպոսին ու գլխաւոր Ս.Միրայից ստորագրութեամբը վաւերացաւ: Ինչպէս որ մինչեւ ցարդ նոյն գումարն ամէտ ամիս անխափան կվճարուի:

Իսկ եկեղեցին Պէզճեանի մահուընէն ետքը 1833ին շինուեցաւ, եւ նուիրեցաւ ի փառս Ս. Յարութեան Քրիստոսի, ի յիշատակ Պէզճեանի անուան:

Բերայի Գրքնավուլա եւ Աքօրտէլա թաղերուն մէջ երկու վարժարաններ հիմնուեցան 1830ին, Փափագեան ճանիկ ամիրայի օգնութեամբը, Բերայի Տ. Զաքարիա քահանային ջանիւքը եւ թելագրութեամբը. թէ այս վարժարաններուն ուսանող մակտին, եւ թէ նոյն կողմերը բնակող ժողովուրդը ջուրի կողմանէ շատ նեղութիւն կկրէին, եւ շատ

հեռաւոր տեղերէ ջուր բերել կուտային: Պէզճեան լսելով այս խեղճութիւնն ի շրմաց նոյն ուսանող մանկաոյն, աղերսագիր սուաւ Սուլթանին ուրախութեան միջոցի մը մէջ: Սուլթանը հրամայեց որ այն երկու թաղերուն մէջ երկու աղբիւրներ շինուին: Պէզճեան Բերայի մէջ ուրիշ վարժարան մը արդէն հիմնած էր, վարժարան ասղնեգործութեան, աղջկանց համար: Աղջկանց դաստիարակութեան կարեւորութիւնը ճանչցողները գիտեն թէ ասղնեգործութիւնն սրչափ պէտք է աղջկանց, մանաւանդ աղքատ աղջկանց: Պէզճեան այդ պէտքը հոգաց անոնց ուսումնական դաստիարակութիւնէն առաջ, թելագրութեամբ տիրացու Սերովքէի, որ փողերանոցին մէջ ոսկերիչ էր:

Անոնք աղէկ կզգան Պէզճեանի այս բարեգործութիւններուն յարգն եւ մեծագործութիւններ կհամարեն, որոնք աղգին ներկայ վիճակին մէջ զրամի եւ ասանկ առատ ձեռքի մ'ալ կարօտ ըլլալին կզգան:

Ազգն երկու հիւանդանոց ունէր, մէկն ի Նարը-դարու եւ ի միւսն ի Պէյօղու (Բերա), որոնք Շնորհք ամիրային հաստատութիւններն

էին, բայց շատ փոքր ըլլալով չէին կրնար բոլոր հիւանդներն, յիմարներն, անառակները, փորձանաւորներն եւայլն պարունակել:

Պէզճեան Ազգին այս կարօտութիւնն ալ լեցնել ուզելով, Եէտի-գուէի դուրան ընդարձակ պարտէզ մը ծախու առաւ Փիշմիշեան Միքայէլ Ամիրային միջոցաւ, եւ շինութիւնն ալ յանձնեց ճարտարապետ Յովհաննէս եւ Օտեան Պօզոս աղաներուն: Եէնքն ընդարձակ եւ դեղեցիկ եղաւ եւ ի նմին փայտաշէն: Եկեղեցի մ'ալ կառուցուեցաւ եւ Համբարձման օրն օծուեցաւ յանուն Սուրբ Փրկչին, եւ սահմանուեցաւ որ ամեն տարի նոյն օրը կատարուի Եկեղեցւոյն տօնախմբութիւնն, եւ ժամանակին Պատրիարքը մատուցանէ նոյն աւուր Ս. Պատարագն, եւ պաշտօն կատարուի վասն հոգւոյ բարեյիշատակ Հիմնադրին եւ նպաստողաց շինութեան եւ ծախուց: Բ. Դռնէն հրովարտակ մ'ալ առաւ Պէզճեան, որպէս զի օտարականութեան զինուոր մը կամ որ եւ իցէ զինուոր մը առանց Սուրբ Թանին հրամանին չկարենայ ներս մտնել, եւ մէկը պահանջել թէ պարաքի, եւ թէ ուրիշ որ եւ է յանցանաց կամ դատի համար:

Երկու հիւանդանոցներուն պատասպարեալները Ս. Փրկչի նորակառոյց Հիւանդանոցը փոխադրեցին, եւ հին հիւանդանոցները նորոգելով եկեղեցի շինեցին, Նարը-գաբուշինն յանուն Սրբոյն Յովհաննու Աւետարանչին եւ Բերայինն յանուն Սրբոյ Յարութեան Փրկչին:

Այս միջոցներուն ժամատախտը բաւական կտորած ընել սկսաւ Կ. Պօլսոյ մէջ. ժամատախտէ բռնուած պանդուխտները հիւանդանոց տարուելով, հոն ալ այս ախան սկսաւ ճարակել: Ուստի Պէզճեան Միքայէլ Ամիրայի եւ Օտեան Պօզոս աղայի խորհրդով Ս. Փրկչի Հիւանդանոցին մօտ ծովեղերքին վրայ բաւական ընդարձակ տեղ մը ծախու առաւ, փոքրիկ Հիւանդանոց մ'ալ հոն շինել տուաւ, որպէս զի ժամատախտէ բռնուողները հոն տեղաւորին: Հոն ալ եկեղեցի մը կառուցուեցաւ յանուն Սրբոյ Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, անմահ եւ նուիրագործեալ յիշատակ Պէզճեանի անգուգական բարեմասնութեանց:

ՎԵՐՁ Բ. ԳԼԽՈՅ

ՄԱՀ ՊԵՋՃԵԱՆԻ

Պէզճեան գիշեր ու ցերեկ անընդհատ աշխատանքներէ պարտասած, եւ ծերութիւնն ալ որ քան զօր իւր մահաթոյր ձեռքերն սկսած էր ծանրացնել իւր վրայ, ջրգողութեան տաժանելի ախտէ մը բռնուած հիւանդացաւ, եւ իւր բժիշկներուն ամեն հնարքներն անօգուտ եղան զինքը բժշկելու. Սուլթանն ալ իւր բժիշկները խրկեց, որոնք բաւական օր դարմանելէն վերջը, խորհուրդ տուին որ Պրուսայու ջերմուկներն երթայ, գուցէ օգտւորութեամբ ալ օգուտ տեսնէ:

Պէզճեան ելաւ Սուլթանին գնաց հրաման խնդրելու համար. երբ մեծ քրահը մտաւ, տեսաւ զինքը Ծիրարի Ահմէտ փաշան եւ Սուլթանին աւետիս տուաւ թէ Յարութիւն ծառանիդ քալելով անա հոս կուգայ. Սուլթանը հրամայեց որ սանդուխներէն վեր չելլէ որպէս զի չյոգնի, այլ ներքին յարկին մէջ հանգստանայ. սակայն Պէզճեան մտիկ չընե-

լով, սանդուխներէն վեր ելաւ եւ Սուլթանին երկրպագութիւն ըրաւ: Պէզճեանին որպիսութիւնը հարցուց Սուլթանն եւ իմանալով որ բժշկաց խորհրդով Պրուսա երթալ կհարկագրուի, հրաման տուաւ, եւ հրաման ըրաւ նաեւ Պրուսայու փաշային զիր գրել, որ մեծ ընդունելութիւն ընէ Պէզճեանին:

Սուլթանին կամացը համեմատ Բ. Գոնէն հրամանագրեր գրուեցան Եալովա եւ Պրուսա, որ խիստ մեծ պատուով ընդունին Պէզճեանը: Նոյն տեղերուն պաշտօնակալաց սեղանաւորներն ալ զիր գրեցին եւ իրենց սպասաւորներն յատկապէս խրկեցին որ պակասութիւն մը չպատահի:

Պէզճեան հետն առած Տ. Գալուստ քահանայն եւ Նիքօլաքի բժիշկն եւ իր սպասաւորները նաւ մտաւ եւ ուղղակի Եալովա գնաց, անկէ ի Պրուսա:

Աւելորդ կհամարինք մի առ մի պատմել Պէզճեանի եղած ընդունելութիւնը, Սուլթանի մը վայել յարգանք կմատուցուէր ամեն տեղ: Պրուսայի մէջ Զեպեկէ ըսուած գիւղը գեղեցկաշէն տուն մը իջաւ, եւ հոն օթեւանեցաւ: Քանի մ'օր ետքը Պէզճեան ուզեց

որ եկեղեցի երթայ, տեղւոյն փաշան այս լսելով, իր փոխանորդը խրկեց ազաչելու զՊէզճեան, որ իր ապարանքը գալ բարեհաճի օչարակ մը խմելու: Ընդունեց Պէզճեան այս խնդիրը սա պայմանաւ որ ապարանքին ստորին յարկն ըլլայ ընդունելութիւնը, վասն զի կարողութիւն չունէր սանդուխներէ վեր ելլել:

Եւծ հանդիսի գնաց Պէզճեան փաշային ապարանքն, արք եւ կանայք խուռն բազմութեամբ լցուեր էին փողոցներն ի տես Ա.Պ. րային, որ Սուրէթը Հիւմայունն իր կուրծքն ունենալով՝ գահաւորակի մէջ բազմած էր: Փաշան դիմաւորեց զՊէզճեան իր ապարանքին դուռը խոնարհ ակնածութեամբ եւ մեծ յարգանօք, եւ պարտէլին գեղեցկաչէն շարունակը բազմեցուց զայն, եւ ինքն ոտքի վըրայ կեցաւ: Պէզճեան ստիպեց եւ թախանձեց որ նստի. շտորակալութեամբ ծունկի նստաւ փաշայն, եւ խոնարհ յարգանօք կպատասխանէր Պէզճեանի:

Պէզճեան օչարակը խմելէն զկնի 10 հազար դրուշ զինքը բարեւելու կեցող զինուորաց, եւ 3000 դրուշ ալ անոնց գլխաւորին սլարգեւ տալով բաժնուեցաւ փաշայէն, եւ մի

եւ նոյն հանդիսիւ ուղեւորեցաւ տեղւոյն Ս. եկեղեցին. հոն իր ջերմեռանդ ուխտն ու ազօթքը կատարելէն ետքն, Առաջնորդարանն ելաւ, ուր ընդունեց մերազնեայ իշխանաւորաց եւ Առաջնորդ Յարութիւն Սրբեպիսկոպոսին այցելութիւնն, եւ դարձաւ իր սունն:

Աւելորդ է պատմել Պէզճեանի մարդասիրական եւ ազգասիրական նուէրներն ու պարգեւներն, որոնք ըստ սովորութեան իւրում հոն իրեն զինող բազմաթիւ թշուառներու մատոյց, առանց խտրութեան ազգի եւ կրօնքի: Մարաց երկրէն Տ. Ներսէս անունով քահանայի մը 12 հազար դրուշ տուաւ Տ. Գալուստ քահանայի ձեռամբ. այս քահանայն իր երկրին այլազգեաց 9000 դրուշ սլարաք ունենալով, զիմեր էր Պօլիս, եւ ազգային Պատրիարքարանէն շրջաբերական կոնդակ մ'առած էր Ասիոյ քաղաքներէն ու զորմութիւն հաւաքելու համար. բարեբազմաբար նոյն օրերը Պրուսա հանդիպեցաւ, ուր իր ապարաքը վճարուելէն զկնի 3000 դրուշ ալ ճանապարհի ծախք առաւ:

Պէզճեան տասն եւ ութ օր կեցաւ ի Պրուսա, եւ օգուտ մը չտեսնելով դարձաւ ի Պօ-

լիս : Սուլթանը լսելով Պէզճեանի դարձն եւ ուզելով գիտնալ անոր որպիսու թիւնը, գիշեր մը ժամը 4ին առեկներն այցելութեան եկաւ Պէզճեանին տունն, իր հետն ունեւնալով երկու սենեկապետներն, Ալի Ռիզա եւ Մէհմէտ Ալի պէյերը : Սուլթանը նաւակով Պէզճեանի տանն առջեւ ելաւ, եւ դուռը բաղխելով բանալ տուաւ, եւ հրաման ըրաւ որ Պէզճեանին չիմացնեն իր գալն, որպէս զի իր դիմացն ելնելու համար նեղութիւն չկրէ : եւ սանդուխներէն վեր կ'եղնէր :

Սակայն Պէզճեանի սպասաւորներն իմացուցին անոր, որ փութաց ոտք ելաւ, եւ սենեկին դուրսը դիմաւորեց Սուլթանն, եւ ոտքըն խնկաւ : Իսկ Սուլթանն երկնցուց ձեռքը, բռնեց Պէզճեանն, եւ ոտքի հանեց ըսելով . ինչո՞ւ անկողնէդ ելար, եւ ինձի համար յոգնեցար, եւ հրամայելով որ նստի անկողնին մէջ, ինքը Սուլթանն ալ անոր դէմն աթոռի վրայ նստաւ, եւ անոր ձանապարհորդութեանց եւ հիւանդութեան վրայ հարցուփորձեր ընելով, սփոփեց Պէզճեանը քաղցր եւ յուսադրական խօսքերով, սուրճ եւ օշարակ խմեց եւ վերագարձաւ իր պալատը :

Սուլթանին այս այցելութեան շնորհը Պէզճեանի վրայ ունեցած բարձր սիրոյն եւ համարման եւ գորովոյն մէկ հզօր ապացոյցը կրնայ սեպուել : Հիւանդութեան մէջ Սուլթան Մահմուտ ինքնակալին նման բարեկալութան Մահմուտ ինքնակալին նման բարեկալութան մէջ մը մխիթարանք լսելու պէս ուրիշ ինչ քաղցր եւ կազդուրիչ բան կրնայ ըլլալ : Սուլթանին այս մարդասիրական այցելութեան յայտնի կերեւայ թէ Պէզճեան ինչ աստիճան արժանիք ունի եղեր Անոր առջեւ, իր արթուն եւ փութաջան գործունէւն, իր արթուն եւ երեւելի հանձարովն : այս նէութեամբն եւ երեւելի հանձարովն : այս այցելութիւնն ոչ միայն Պէզճեանի, այլ բովանդակ Հայ ազգին սիրտը բերկրութեամբ եւ մխիթարութեամբ լցուց, որ մինչեւ ապագայ դարերուն մէջ իսկ արձագանք պիտի գտնէ, եւ իբրեւ անմահ յիշատակաց արժանի դէպք մը պիտի հռչակուի, եւ ի փառս Պէզճեանի անուան եւ պարծանք Հայ ազգին պիտի մնայ պատմութեան մէջ :

Արքունի բարձրաստիճան պաշտօնատարները, նախարարներն եւ բոլոր աւագանին լսելով որ Սուլթանն անձամբ այցելութիւն ըրեր է Պէզճեանի, իրենք ալ փութացին այ-

ցելութեան եւ մխիթարելու զՊէզճեան. մի եւ նոյն պատիւն ընելու զԻջան եւ օտարազգի երեւելի անձինք ալ :

Արքունի թանգարանին եւ ներքին գանձուց վերատեսուչ Պէքիր էֆէնտին կաղաչէ Սուլթանին որ թոյլառութեան հրաման չընորհէ Մագսուտ ափրային, որ ըստ առաջնոյն սեղանաւորութեան պաշտօնը վարէ, որմէ արգիլուած էր արքունի հրամանաւ : Սուլթանը Միւսայիպ Սայիտ էֆէնտին կը խրկէ Պէզճեանին, որ Պէքիր էֆէնտին խնդիրը պատմէ. Պէզճեան լսելուն պէս, ինքն ալ մի եւ նոյն խնդիրը կընէ, ոչ միայն Մագսուտ Ափրային, այլ եւ ձանկկ Ափրային ալ նոյն արտօնութիւնը շնորհել կիսնդրէ : Սուլթանը Պէզճեանի խնդիրը կգործադրէ :

Պէզճեան նկատելով որ օր աւուր կձանրանայ իր հիւանդութիւնն, ինքն ալ առողջանալէ յուսահատեցաւ, եւ սկսաւ հանդարտ մտօք մահուան պատրաստուիլ եւ հոգեւոր մխիթարութեամբ զօրանալ : Սայիտ էֆէնտի ամեն օր կուգար Պէզճեանին, եւ ի դիմաց Սուլթանին կհարցնէր անոր որպիսութիւնն եւ կերթար կպատմէր Սուլթա-

նին : Օր մը Պէզճեանն նստեցուց Սայիտ էֆէնտին, եւ իր կողմանէ ազերօագիր մը գրել տուաւ Սուլթանին, որպէս զի իր տեղը, փոքերանոցի պաշտօնին յաջորդէ Տիւղեան Յակոբ Չէլէպին, զայն օրինաւոր ժառանգ ճանաչելով այն պաշտօնին, որ անոր հայրերն այնքան տարի ամենայն հաւատարմութեամբ վարած են, սկսեալ նախահաւ Ակնցի Տիւղ Սարգիսէն, Սուլթան Մուսթաֆա Գ.ի օրէն ի վեր : Սուլթանն անմիջապէս ներելով Տիւղեանց կհաստատէ Պէզճեանի խնդիրն արքունի հրովարտակով, ինչպէս որ Պէզճեանի մահուրէն էաքը կատարեցաւ : Պէզճեան միշտ իր խնամքը չէր պահպնեցուցած Տիւղեան գերդաստանին վրայէն, եւ կսիրէր Յակոբ Չէլէպին. այս վերջին բարիքն ալ ընելով իր սէրն եւ համակրութիւնն առաւել զգալի ըրաւ :

Պէզճեանի հիւանդութեան ժամանակ գարմանալի դիպուած մը պատահեցաւ, որուն վրայ չեմք ուզել լռութեամբ անցնիլ : Փոքերանոցին վերատեսուչ Նաֆիզ փաշայն հաշիւ կպահանջէ Վանորքեաւր Պետրոս Աղայէն, որ Պէզճեանի գլխաւոր գործակալն էր : Պէզճեան երեկոյին կիմանայ այս բանս Սան-

տըքքեարէն , նոյն գիշերը Նաֆիզ փաշային սեղանաւոր Փիշմիշեան Միքայել Ամիրան կիրկէ , հարցնելու թէ այնչափ արտօնութիւն ստացած է որ հաշիւ կառահանջէ իմ գործակալէս , քանի որ ես կենդանի եմ : Նաֆիզ փաշայն այս հարցման վրայ վախնալով կիտլեաց հետեւեալ օրը Պէզճեանի տունը գալու , որ ներուսն խնդրէ անկէ . վասն զի ապահովապէս գիտէր որ իր պաշտօնէն պիտի խնար : Պէզճեան հրամայեց իր ծառայներուն որ չընդունին զայն եւ ըսեն թէ հոս չէ : Երբ Նաֆիզ փաշա ետ դարձած նաւը կերթար , բացաւ Պէզճեան պատուհանն եւ ըսաւ . բարի երթաս Էֆէնտի . փաշան վեր նայելով խոնարհեցաւ եւ աղօթող եմ կենացդ , ըսաւ : Պէզճեան հրաւիրեց իւր սենեակն , եւ առանձինն խրատեց զանի , եւ պատուով արձկեց :

Պէզճեան բժշկաց խորհրդով փոխեց իր բնակարանն եւ Փիշմիշեան Յովհաննէս աղային տունը գնաց նստաւ , որ ծովէ հեռու եւ բարձրաւանդակ տեղի մը վրայ շինուած էր :

Սուլթանը միշտ Պէզճեանի վրայ իր գուլթն ու սէրը ցուցնելէ ետ չէր կենար , անգամ մը իր նուագածունները խրկեց Պէզճեանն

զբօսցնելու համար . ուրիշ անգամ մ'ալ ինք դարձեալ գնաց Պէզճեանի տունը , բայց զայն հոն չգտնելով հարցուց իմացաւ որ բըժըշկաց անօրէնութեամբն օգափոխութեան համար ուրիշ տուն գացեր է , հրաման ըրաւ որ Պէզճեանին գտնուած տեղը փառաւոր առնն մը շինուի արքունի գանձէն Պէզճեանի համար : Գործաւորները լցուեցան , եւ գիշեր ու ցորեկ մեծ փուլթով շէնքն յառաջ կտանէին , ճարտարապետն էր Յակոբ Չէլէպի Տիւղեան , եւ հազիւ կէս եղած էր շէնքը , Պէզճեան կնքեց իւր մահկանացու ընթացքն , ամեն հոգեւոր սլարտաւորութիւնները տեսնելէն վերջն եւ իւր մահուան 1834 Յունվար 3 թընուականին անմահացաւ մահացու կենաց մէջ :

Պէզճեանի մահուան լուրը կայծակի արագութեամբ հասաւ Պօլսոյ բոլոր բնակչաց աւանջն , եւ հազարաւոր անձերու աչքերէն յորդ արտասուք հոսեցուց : Տիւղեան Յակոբ Չէլէպին առաւ Սիւրէթը Հիւմայունն եւ ուրիշ պատուանշաններն եւ անձամբ տարաւ Սուլթանին առջեւ դրաւ , ծանուցանել ուղելով Պէզճեանի մահուան գոյժը : Սուլթանն իմանալով մահը , ցաւեցաւ յոյժ , եւ ըսաւ ,

առաջ, որ ի՞նչ հասարակութեամբ ժառանգաւորներն իրենց հրամանն ըրաւ որ անոր յուղարկուածութիւնը մեծահանգէս ըլլայ, եւ մարմինն ալ բերեն արքունի պալատին քովի նաւամատոյցէն նաւ դնեն, որ վերջին անգամ տեսնէ, եւ տանին թաղեն այն եկեղեցւոյն մէջ, ուր թաղուել ինդրած էր Պէդճեան, եւ ինքն ալ հրամայած: Ասան զի Պէդճեան իր առաջինի սրտին եւ բարեպաշտ զգացմանց համեմատ միշտ կխորհէր որ Մայր եկեղեցւոյ մէջ թաղուելու հար մը գտնէ, վասն զի Պօլսոյ բերդաքաղաքին մէջ թագաւորներէ եւ երեւելի փաշաներէ զատ ոչ ոք չթաղուի:

Դէպքն այնպէս բերաւ որ օր մը երբ Պէդճեան Մայր եկեղեցին աղօթելու վրայ էր, Սուլթանին հրամանն ստացաւ երթալու. սւտի քիչ մը ուշանալէն ետեւ ելաւ զնաց արքունի պալատն: Այն ատեն կրտէ Սուլթանն, որ էր Յարութիւն. Պէդճեան կպատասխանէ թէ այն եկեղեցին էի, որուն շինութեան հրամանը Ձեր վեհափառութեան ստացայ, եւ հոն կաղօթէի Ձեր անդին կենաց համար: Կրտէ Սուլթանն. եկեղեցին մնաս, հոն մեռնիս: Ետն ժամայն Պէդճեան երկրպա-

գութիւն ընելով կրտէ. հրամանը Տիրոջս է, տներ, Տէր իմ, հոն մնալուս հրովարտակը: Կծիծաղի Սուլթանն, եւ անոր պատրաստ պատասխանատուութեանը վրայ զարմանալով կհրամայէ որ հրովարտակ արուի Պէդճեանին որ մեռած ժամանակը Գուժ-գաբուլի Մայր եկեղեցւոյն մէջ թաղուի:

Պէդճեան ստանալով հրովարտակն, իր գերեզմանը շինել տուաւ Մայր եկեղեցւոյ Ս. Յարութիւն տաճարին մէջ, ուր ստէպ ստէպ այցելութիւն ընելով կարտասուէր շատ անգամ: Տիւղեանն եկաւ Սուլթանին կամքը հաղորդեց Հայ իշխանաւորաց: Թաղման կարգը կատարուեցաւ եւ մարմինը դադաղի մէջ դրուեցաւ, որուն առջեւէն կերթային Ստեփանոս Պատրիարք, Կարապետ եւ Աստուածատուր Արքեպիսկոպոսունք, երկու վարդապետք, երկու քահանայք առանց չուրջառի. ետեւէն Յակոբ Ձէլէպի, ճանիկ եւ Երկանեան Յարութիւն Ամիրայք: դադաղին երկու կողմէն ալ Հանգուցելոյն վեց սպասաւորները:

Նաւամատոյցը տարուեցաւ դադաղն, եւ առանց երգի նաւ դրուեցաւ. դադաղին երկու կողմն երկու քահանայք՝ աւաղերէց Մայր

եկեղեցւոյ Տէր Առաքել, եւ Օրթա-գիւղի Տէր Գալուստ ծունկի նստան: Թիավարները նաւակն արքունի պալատին ծովեղերքին քովէն ծանր ծանր քաշելով ընթացքն ուղղեցին զէպի Պօլիս, եւ Սուլթանն իր սենեակէն կը զիտէր դադաղակիր նաւակն, եւ բազմաթիւ յուղարկաւորներուն եւ ի տես եկող նաւակաց բազմութիւնը:

Մարմինն Յէնի-գաբու իր տունը տարուեցաւ, ուր բոլոր հոգեւորականաց դասը պատրաստ կտպասէր ուրիշ յուղարկաւորութեան մեծ թափօր կազմուեցաւ, եւ արքունական հրովարտակն առջեւէն բարձրացուցած կտանէր հանգուցելոյն սպասաւորը Լիմոնճեան Ստեփան: Եւ ի՞նչ կրնայ թուել այն անհամար եւ խուռն բազմութիւնն, որ Յէնի-գաբույէն մինչեւ Մայր եկեղեցին լցուած էին. Հայ, Յոյն, Եւրոպացի եւ այլազգի, արք եւ կանայք: Թափօրը Մայր եկեղեցւոյն մերձեանալուն պէս, Յունաց եկեղեցականներէն երկու Մետրօպօլիտ եւ Պատրիարքական փոխանորդն զգեստաւորուած եւ մոմեղէններով ընդառաջ եկան աղօթելով: Այսպէս մտան Մայր եկեղեցին, ուր Կարապետ Աբքեպիս-

կոպտն ըստ սովորութեան բացաւ իր բերանն եւ սքանչելի ու սրտաշարժ դամբանական մը սկսաւ, արտասուելից աչօք, եւ միանգամայն բոլոր բազմութիւնն յարտասուս շարժելով. բայց ի վերջոյ նկատելով որ բազմութեան ձայնէն իր ձայնը լսելի ընել անկարելի պիտի ըլլայ, վերջացուց դամբանականն եւ թաղման կարգը կատարեցին, եւ Ս. Յարութեան տաճարին մէջ պատրաստուած գերեզմանին մէջ դրին Պէղճեանի մարմինը հանգուցելոյն երկու սպասաւորները Թէլլի Յարութիւն եւ Գարայեան Յովսէփ: Այսպէս վերջացաւ Պէղճեանի յուղարկաւորութեան հանդէսը խիստ փառաւոր եւ նմանը չտեսնուած շքեղութեամբ:

Հետեւեալ Տապանագիրը փորագրուեցաւ իւր շիրմին վրայ զոր շարագրած է Փէշտիմալճեան Գրիգոր պատուելին:

Ահա մեծագործ Այր ազուգական Պարոն Պօղոսի որդի պատուական. Իշխան վեհապանձ Յարութիւն Պէղճեան Ազգօղուտ գործովք անմահ ի մահուան. Գիտաց զաստի կեանս ստուէր անցական Մեծութիւն եւ փառք երազ ցնդական.

Իբրև ցանկացող կենաց անվախճան
 Մթերեաց իւր դանձ յՆրկնային խորան .
 Ձեռն իւր առատ լեզու էր խոստման
 Օգուան ազգի շահ օգտի ինչ ան .
 Որ խոկմամբ մահու որպէս ինչահան
 Շինեաց զայս շիրիմ ի կենդանութեան .
 Ուր ամփոփեցաւ արդեամբք բազմազան
 Ի վաթսուն երեք ամին իւր լրման .
 Սա տենչմամբ վերին յարկիդ ընտկութեան
 Բնակեաց ի գաւիթ տանս սրբութեան .
 Բարերար Յիսուս հանգս յաւիտեան
 Զհոգի ծառայիդ յերկնից քո խորան :

1834 Յունվար 3

Այս օրինակ զաղրեցաւ Պէզճեանի բա-
 րերար ձեռքն ազքատաց արաստուքը սրբ-
 բեկէ , այս օրինակ ազգին բարեաց ազրիւր
 պատրաստող վառվառն Հանճարը շիջաւ , եւ
 իրաւանց պաշտպան պերճախօս Լեզուն լսեց
 իտպառ , եւ ահա իւր անցաւոր փոհուանէն
 ծնաւ իւր անանց անմահութիւնը , եւ իւր
 սրբազին մարմնոյն ածիւնէն վերածնաւ ան-
 կողոպտելի փառքն եւ անսողարտ պարծանք
 մարդկութեան ազգի եւ կրօնի , որք Պէզ-
 ճեանի տարերքն եղան Հայ ազգին ԱՆՋՈՒ-
 ԳԱԿԱՆ ԲԱՐԵՐԱՐ հանդիսանալու :

ՎԵՐՁ

ԹԱՆԳՈՐԹԱՆ ԺՈՂՈՎՐԻԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻ

Կատարակեալ թիւք

Թի-	Ա.Գ.	Գ.Բ.
1. Գիտութիւն	Յուսկար 15	20 Գր.
2. Ֆրանքիէն	Փետրվար 15	20 »
5. Առաքել Բահաթրեանց	Մարտ 15	20 »
4.)	Ապրիլ 15	} 80 »
5.) Յարութիւն Ամիրոյ	Մայիս 15	
6.) Պէզճեան	Յունիս 15	
7.)	Յուլիս 15	

ՄԱՄԼՈՅ ՏՍԿ

8. Կիւթէմպերի
9. Պիւֆօն
10. Մովսէս Խորենացի
11. Կալիէ
12. Սողոմ
13. Մեռապօ
14. Ռափայէլ Մուրաա
15. Առակօ
16. Եղիշէ

تاقاران ژوغوورتیان

صحتہ و علمہ دائر رسالہ

اثر سرای ہمایون اطبا سندن

دوقتور مانویل پاروناق اوتجیان

در علیہ دہ بک اوغلندہ تارلہ باشندہ ذامباق سوفاغندہ نومرو ۱۲

TANKARAN JOGHOVERTTIAN

REVUE

Hygiénique et Scientifique

Rédigée par

DOCTEUR M. P. UTUDJIAN

Médecin du palais Impérial

Péra, Tarla-bachi, Rue Zambac, N. 12

Constantinople

معارف نظارت جلیہ سنک رخصتیہ طبع اولئشدر

3277 - 3279

2 0210 1 3

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0335461

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0335462

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0067563

